

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Katedra biblických věd

Drahomíra Janůšová

Ježíšova matka v Lukášově evangeliu

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Křesťanská výchova, kombinované studium

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 27. března 2010

Janůšová Drahomíra

Děkuji Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D., za odborné a trpělivé vedení práce a jeho užitečné připomínky.

Obsah

1. Úvod.....	6
1.1. Předmět práce a její cíl	6
1.2. Status quaestionis	7
1.3. Metoda práce	8
2. Lukášovo evangelium	10
2.1. Autor, adresát, místo a doba sepsání	10
2.1.1. Autor	10
2.1.2. Adresát	11
2.1.3. Místo a doba sepsání.....	11
2.2. Strukturální uspořádání evangelia	12
2.3. Teologické poselství evangelia	13
3. Ježíšova matka v Novém zákoně	16
3.1. Původ a význam jména Marie	16
3.2. Nositelky jména Marie v SZ a NZ	16
3.3. Ježíšova matka v Pavlových listech	17
3.4. Ježíšova matka v Markově evangeliu.....	18
3.5. Ježíšova matka v Matoušově evangeliu	21
3.6. Ježíšova matka v Lukášově evangeliu.....	26
3.7. Ježíšova matka ve Skutcích apoštolů	27
3.8. Ježíšova matka v Janově evangeliu	29
4. Ježíšova matka v Lukášově evangeliu	34
4.1. Předpověď narození Ježíšova L 1,26-38	34
4.1.1. Struktura textu	34
4.1.2. Výklad textu.....	35
4.1.3. Shrnutí.....	39
4.2. Navštívení Alžběty L 1,39-56	40
4.2.1. Struktura textu	41
4.2.2. Výklad textu.....	42
4.2.3. Shrnutí.....	46
4.3. Ježíšovo narození, L 2,1-20.....	48
4.3.1. Struktura textu	49
4.3.2. Výklad textu.....	49
4.3.3. Shrnutí.....	53
4.4. Představení Ježíše v chrámě, L 2,21-40	53
4.4.1. Struktura textu	54
4.4.2. Výklad textu.....	55
4.4.3. Shrnutí.....	59
4.5. Nalezení Ježíše v chrámě, L 2,41-52.....	59
4.5.1. Struktura textu	60
4.5.2. Výklad textu.....	61
4.5.3. Shrnutí.....	63
4.6. O zvolání jedné ženy ze zástupu, L 11,27-28.....	63

4.6.1. Kontext a struktura textu	63
4.6.2. Výklad textu.....	64
4.6.3. Shrnutí.....	65
5. Závěr.....	66
Anotace.....	71
Bibliografie	72
Seznam zkratek	75

1. Úvod

1.1. Předmět práce a její cíl

Volba zvoleného tématu mé diplomové práce „Ježíšova matka v Lukášově evangeliu“ nebyla náhodná, ale byla motivována osobním zájmem. Panna Maria, Ježíšova matka, výjimečná žena, je jistě jednou z největších postav lidských dějin. Mnohdy se však setkáváme s protichůdnými názory, týkající se její osoby. Na jedné straně se najdou křesťané, pro které, jako by Marie ani neexistovala. Na straně druhé jsou věřící, kteří Ježíšovu matku uctívají více než Boha a tvrdí, že se o ní málo mluví. Pravdou je, že o Ježíšově matce Marii můžeme mluvit jen tolik, kolik o ní mluví Písmo svaté a můžeme na ni klást takový důraz, jaký na ni klade slovo Boží. S ohledem na tyto skutečnosti se církev pozorně dívá na Marii, jejímž úkolem je v každé časové epoše názorně ukázat lidem Boží plán. V období, kdy Bůh Otec chtěl církvi odhalit tajemství Nejsvětější trojice, Mariin úkol spočíval v její kladné odpovědi „ANO“ k Božímú plánu vtělení. Stala se tak navždy průvodkyní Ježíše a spolu vytvářejí dvoj jednotu.¹

V dějinách jsme se mnohokrát setkávali se zkresleným pohledem na Marii. S odstupem času teď můžeme říci, že ke zkreslenému obrazu Ježíšovy matky přispěli, mimo jiných, např. umělci barokní doby, i když to nebylo jejich záměrem. Přesto jejich obrazy a sochy, které zobrazují Marii v nádherných šatech, se zlatou korunkou na hlavě a s malým Ježíšem na rukou, v nás budí dojem, jako by ani nežila obyčejným životem. Skutečnost však byla úplně jiná. Nebyla bohyní a její místo bylo mezi lidskými tvory, a právě svým lidstvím, je nám blízká, i ona šla cestou víry a utrpení. Svou pokorou a poslušností se však stala výjimečnou, a proto církev v textech Druhého vatikánského koncilu, v dogmatické konstituci 2. Vatikánského koncilu o církvi - *Lumen gentium*, vyhláší, že Maria je největší po Kristu, je Matkou církve a je naším jedinečným vzorem.²

Cílem této práce je poskytnout výklad všech textů, které se týkají Marie,

¹ Srov. KKC, II. oddíl, 9. čl., 6 odst. str. 252.

² Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, str. 83-84.

Ježíšovy matky tak, jak nám je popsal evangelista Lukáš.

1.2. Status quaestionis

V souvislosti s postavou Panny Marie, Ježíšovy matky, byly zejména po „*Něžné revoluci*“, v posledních dvou desetiletích, v naší vlasti vydány četné publikace. Mnohá bádání se však vždy ubírala směrem dogmatickým nebo spirituálním. Např. kniha René Laurentina, *Pojednání o Panně Marii*,³ *Úvahy o Panně Marii Být takoví, jakými nás zamýšlel Bůh* od Joachima Meisnera,⁴ nebo také kniha *Maria, zrcadlo církve*, kterou napsal Raniero Cantalamessa.⁵ Odborných publikací, zabývajících se osobností Panny Marie z hlediska biblistiky je málo. Pokud jde o téma této práce „Ježíšova matka v Lukášově evangeliu“, nesetkali jsme se se studií, která by se tímto tématem výslovně zabývala. Pokud se toto téma stalo středem zájmu, bylo vždy jen předmětem nějakého odborného článku, nebo jako jen součást nějaké obsahově rozsáhlejší studie.⁶

Základním pramenem se pro nás stává Písmo svaté,⁷ *Nový zákon* a zejména *Lukášovo evangelium*, protože evangelista Lukáš mluví o Marii více, než evangelista Matouš, Marek a Jan. Aby náš přehled byl ucelený, budeme pracovat i s informacemi těchto dalších tří evangelistů a také nahlédneme do listu apoštola Pavla ke Galaťanům a do Skutků apoštolů. Při interpretaci evangelních perikop, týkajících se Ježíšovy matky, nám poslouží komentáře jak v českém, tak rovněž v italském jazyce. Z komentářů, které jsou dostupné v českém jazyce,

³ R. LAURENTIN, *Pojednání o Panně Marii*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, Krystal OP, 2005.

⁴ J. MEISNER, *Úvahy o Panně Marii. Být takoví, jakými nás zamýšlel Bůh*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

⁵ R. CANTALAMESSA, *Maria, zrcadlo církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.

⁶ Na druhé straně existuje řada publikací, které se postavou Marie zabývají, ale jsou z křesťanského hlediska pro nás zcela nepřijatelné, pro názory a tvrzení, které přímo odporují naší křesťanské víře, např. kniha J. DUQUESNE, *Marie. Pohledy na život matky Ježíše Krista*, Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 2005. Jedná se např. o výrok na str. 26-27: „Nelze současně velebit Mariino ‚ano‘ Gabrielovi, a přitom věřit v Neposkvrněné početí. Stále ovšem existují a budou existovat teologové, kteří budou tvrdit opak a pokoušet se to dokázat nějakou tou intelektuální akrobacií, na níž mají mnozí patent“. V tomto výroku nejenže se popírá dogma o Neposkvrněném početí, ale i zesměšňuje a snižuje autorita duchovenstva. Můžeme uvést ještě další výrok, který je stejně problematický, jako ten první. Jedná se o text na straně 42: „Učiňme závěr: fakt Ježíšova početí bez fyzické účasti Josefa není prokázán, ba naopak.“

⁷ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. (včetně Deuterokanonických knih)*, 11. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 2005.

použijeme komentář L. T. Johnsona *Evangelium podle Lukáše*,⁸ D. Goodinga *Lukášovo evangelium*⁹ a také komentář P.-G. Müllera *Evangelium sv. Lukáše*¹⁰. Čerpat budeme také ze tří komentářů v italském jazyce, jejichž autory jsou J. Ernst,¹¹ S. Grasso,¹² a G. Rossé.¹³ Velkou oporou nám bude kniha *I volti di Maria nella Bibbia*,¹⁴ jejímž autorem je italský biblista Gianfranco Ravasi. Velmi cenné informace nám též poskytne dílo *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, které napsal Roberto Coggi.¹⁵ Nápomocny nám také budou odborné články, které se zabývají postavou Ježíšovy matky v Novém zákoně, od Petra Marečka „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“¹⁶ a Jaroslava Brože „Panna Maria v janovských spisech.“¹⁷

1.3. Metoda práce

V této práci budou postupně vykládány jednotlivé perikopy, které se týkají Marie, Ježíšovy matky.

Naši práci jsme rozčlenili do pěti kapitol. Po nich následuje, Anotace, Bibliografie a Seznam zkratk.

V první kapitole, v Úvodu, jsme se zabývali volbou a významem zvoleného tématu, stanovili jsme si cíl práce, seznámili jsme se základní literaturou, z které jsme při práci čerpali a stanovili jsme si metodu a strukturu práce.

Ve druhé kapitole ve stručnosti poskytneme základní informace o Lukášově evangeliu. Tuto druhou kapitolu rozdělíme na tři podkapitoly. V první podkapitole se seznámíme s tím, kdo evangelium napsal, komu bylo

⁸ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

⁹ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994.

¹⁰ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

¹¹ J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca, I, II.*, Brescia: Morcelliana, 1990.

¹² S. GRASSO, *Luca*, Roma: Borla Edizioni, 1999.

¹³ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca, Commento esegetico e teologico*, Roma: Citta Nuova, 2001.

¹⁴ G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, Torino: Ages Arti Grafiche, 2008.

¹⁵ R. COGGI, O. P. *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, Bologna: PDUL Edizioni Studio Domenicano, 2004.

¹⁶ P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta. Plnost člověka a jádro církve*, ed. J. Hojda, Svitavy: Trinitas, 2003.

¹⁷ J. BROŽ, „Panna Maria v janovských spisech“ in *Maria z Nazareta. Plnost člověka a jádro církve*, ed. J. Hojda, Svitavy: Trinitas, 2003.

určeno, proč, kde a kdy ho pisatel napsal. Náplní druhé podkapitoly bude literární charakter a strukturální uspořádání evangelia. Ve třetí podkapitole se budeme zabývat teologickým poselstvím evangelia.

Ve třetí kapitole se budeme nejdříve věnovat původu a významu jména Marie a seznámíme se také s dalšími nositelkami tohoto jména ve SZ a NZ. Dále se budeme zabývat texty NZ, které buď přímo, nebo i nepřímo mluví o Marii, v takovém pořadí, v jakém jsou umístěny v Bibli.

Pojednáním čtvrté kapitoly, ústřední části naší práce, bude výklad jednotlivých perikop v Lukášově evangeliu, které vypráví o Marii a postupně se tak pokusíme sestavit ucelený obraz o Ježíšově matce. Pro přehlednost a systematickosti práce jsme si zvolili následující postup. Každý vybraný úryvek si rozdělíme do samostatných podkapitol, které si potom dále rozpracujeme na tři části. V podkapitole se nejprve vždy seznámíme s úryvkem, který bude předmětem našeho zájmu, tj. bude uvedeno znění textu podle ekumenického překladu Bible.¹⁸ V první části podkapitoly si stanovíme strukturu úryvku, která nám bude vodítkem při samotném výkladu textu. Pomocí komentářů k Lukášovu evangeliu v českém a italském jazyce, v druhé části podkapitoly, kterou jsme nazvali Výklad textu, se pokusíme text vyložit tak, abychom pochopili jeho původní záměr a vcítili se do chápání lidí, kteří žili v té době. V poslední, třetí části podkapitoly, ve Shrnutí, bude naším cílem podat stručné shrnutí rozebíraného textu tak, jak nám je chtěl pisatel Lukášova evangelia sdělit. Shrnutí je tedy ukončením jednotlivých podkapitol, ale pro čtenáře této práce by mělo být začátkem, impulsem k tomu, aby se zamyslel nad tím, co právě jemu vyložený text říká o vztahu Maria a Bůh, člověk a Bůh, a jaký to má smysl.

V Závěru, v poslední páté kapitole této práce, shrneme poznatky, ke kterým jsme v průběhu naší práce dospěli.

¹⁸ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. (včetně Deuterokanonických knih)*, 11. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 2005.

2. Lukášovo evangelium

2.1. Autor, adresát, místo a doba sepsání

2.1.1. Autor

Skutečný autor třetího evangelia není znám, protože stejně jako další spisy tohoto druhu (ostatní kanonická evangelia), i toto evangelium bylo napsáno anonymně. Podle tradice je autorství připisováno sv. Lukáši. V nejstarším svědectví u sv. Ireneje z Lyonu a také podle Muratoriho zlomku z 2. pol. 2. století byl Lukáš Pavlovým průvodcem.¹⁹ Nejpodrobnější zprávy nalzáme ve starém prologu k Lukášovu ev. ze 4. století. Lukáš je zde popisován jako lékař. Také Klement Alexandrijský (+215), Tertulian (+220), Origenes (+250), a sv. Jeroným (+420) potvrzují ve svých spisech, že Lukáš, lékař a průvodce sv. apoštola Pavla, byl také pisatelem třetího evangelia i Skutků apoštolů.²⁰ Jméno „Lukáš“ se vyskytuje v NZ 3krát. Poprvé je Lukáš označen jako Pavlův „spolupracovník“ ve Fm 24. Podruhé jako „milovaný lékař Lukáš“ v Kol 4,14 a v 2 Tm 4,11 je zmínka „Jediný Lukáš je se mnou.“ Sv. Irenej, jako první, v textech Sk 16,10-17; 20,5-15; 21,1-18; 27,1-28, které jsou formulovány v 1. osobě množného čísla, spatřuje osobní svědectví Lukáše, Pavlova průvodce. Jisté náznaky, že Lukáš byl lékař, vidíme i v popisu událostí, které nám samotný Lukáš zanechal. Píše o tom, jak Ježíš léčil a vyléčil nemocné (L 4,38; L 5,12; L 8,43 aj.). Přesto všechno dnešní badatelé usuzují, že výše uvedené není důvodem k tomu, abychom považovali autora Lukášova evangelia za lékaře.²¹

Lze tedy říci, že ten, kterého nazýváme Lukáš, byl řecky vzdělaný křesťan, pravděpodobně helénistický diasporní žid nebo člověk patřící k vnějšímu okruhu synagogy, tzv. bohobojný. Uměl velmi dobře řecky a znal také řecký překlad SZ, tzv. *Septuagintu*. Zřejmě žil mimo Palestinu, usuzujeme tak z jeho nedostatečných zeměpisných znalostí této oblasti.²²

¹⁹ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 121.

²⁰ „Skutky apoštolů“ jsou spolu s Lukášovým evangeliem dvojdílem sv. Lukáše. Popisují osud a poslání církve.

²¹ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 103, také srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 35.

²² Srov. P. POKORNÝ, *tamtéž*, str. 121-122.

2.1.2. Adresát

Lukášovo evangelium jako jediné ze čtyř evangelií začíná věnováním Theofilovi²³ (L 1,3). Jednalo se patrně o významného římského úředníka, usuzuje se tak na základě oslovení „vznešený Theofile“. Biblisté zastávají názor, že evangelium nebylo věnováno jen pouze jemu, ale že Theofil, zastupoval celou řadu adresátů, křesťanů obrácených z pohanství, kteří potřebovali ve víře povzbudit.²⁴ Ocitali se ve velmi složité době, protože se oslabovalo pouto mezi původními událostmi a jejich současností, vzhledem k tomu, že generace apoštolů už pomalu vymírala. Navíc do křesťanství začínaly pronikat bludné myšlenky a návody na spásu. Nebylo pak divem, že mnozí pohanokřesťané ochabovali v horlivosti plnění požadavků evangelia a raději hledali jiné cesty spásy, které jim tehdejší řecko-římský svět nabízel. Velkým problémem, se kterým se také potýkali, byla otázka druhého příchodu Ježíše Krista, který jakoby se svým příchodem otálel. Hledali odpověď na otázku: „Jak rozumět přítomného okamžiku?“ Přítomným okamžikem bylo pro ně „mezidobí“ mezi příchodem Ježíše na svět, který se už uskutečnil a mezi jeho druhým příchodem, který byl zatím v nedohlednu (L 8,1-26).²⁵

2.1.3. Místo a doba sepsání

Kdy a kde bylo evangelium napsáno, nemůžeme s jistotou určit. V českém ekumenickém překladu Bible jsou jako místa vzniku uváděna města Řím a Cesarea, nebo některé město v Řecku.²⁶

Co se týká doby sepsání evangelia, biblisté se shodují na období mezi 80. až 90. lety prvního století. S jistotou lze říci, že určitě vzniklo až po roce 70, tedy až po evangeliu Markově, z kterého čerpal.²⁷ Už v předmluvě je řeč o jistém odstupu od vyprávěných událostí. Také Ježíšova slova, jimiž předpovídá zkázu

²³ Řecky *Theofilos* v překladu znamená „milovaný Boží, Bohumil“. Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, 2. díl, str. 1083.

²⁴ Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, str. 8-9.

²⁵ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 120.

²⁶ Srov. *Bible*, NZ, str. 59.

²⁷ Srov. P. POKORNÝ, *tamtéž*, str. 122.

Jeruzaléma, prozrazují znalost skutečného průběhu událostí, které proběhly v roce 70 (L 19,43-44). „Lukášovo evangelium nebylo napsáno též po roce 100, neboť symbolické postavení Jeruzaléma jako středu křesťanství neodpovídá chápání 2. století. Lukáš píše z perspektivy třetí prvokřesťanské generace, kterou zajímá vylíčení historie dějin spásy.“²⁸

2.2. Strukturální uspořádání evangelia

Z literárního hlediska je evangelium jedinečné, nejen díky množství materiálu, se kterým Lukáš pracoval, ale především díky jeho spisovatelským schopnostem. Jeho řečtina je velmi kvalitní, typická pro pozdní řecké písemnictví, zejména v úvodu, kde napodobuje formy helenistické literatury. Z krátkých příběhů tvoří souvislé vyprávění s prvky cestopisu. Evangelium jako literární druh, svou koncepcí této knihy, posunul směrem k dějepisné próze, která má své pokračování ve Sk. Vycházel z Markova evangelia a pramene Q, ke kterým přidává svou vlastní látku.²⁹

Strukturálně můžeme evangelium uspořádat do sedmi hlavních částí, kterým předchází Předmluva (L 1,1-4).³⁰

První část **Prehistorie: Narození Jana Křtitele a Ježíše** (L 1,5-2,52) popisuje dvojí zvěstování narození: Jana Křtitele a Ježíše, které je završené setkáním obou budoucích matek (L 1,5-45; L 1,56). Obsahuje čtyři chvalozpěvy Mariin *Magnificat* (L 1,46-55), Zachariášův *Benedictus* (L 1,67-79), chvalozpěv *Gloria in excelsis Deo*, kteří zpívali andělé (L 2,13-14) a Simeonův *Nunc dimittis* (L 2,28-32). Součástí první části je i vyprávění o narození, obřízce a udělení jména Janu Křtiteli a Ježíši, završené představením Ježíše v chrámě (L 1,57-2,40) a příběh o dvanáctiletém Ježíši v chrámě (L 2,41-52).

Druhá část: **Příprava Ježíšovy činnosti** (L 3,1-4,13) popisuje činnost Jana Křtitele (L 3,1-20), Ježíšův křest (L 3,21-22), Ježíšův původ (L 2,23-38) a pokušení na poušti (L 4,1-4,13).

²⁸ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 36.

²⁹ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 114.

³⁰ Držíme se strukturálního uspořádání podle P. MAREČEK, *tamtéž*, str. 37.

Ježíšovo působení v Galileji (L 4,14-9,50) je název třetí části a dovídáme se zde o začátku působení v Nazaretě a v Kafarmaum (L 4,14-5,16), o první kontroverzi s farizeji a učiteli Zákona (L 5,17-6,11). Součástí je i řeč na planině (L 6,12-49) a učitelská a terapeutická činnost v Galileji (L 7,1-9,50).

Čtvrtá část má název **Ježíšova cesta do Jeruzaléma** (L 9,51-19,27). Zmínky o Jeruzalému mohou posloužit jako indicie členění: Od první do druhé zmínky o Jeruzalému (L 9,51-13,21). Od druhé do třetí zmínky o Jeruzalému (L 13,22-17,10). Od třetí zmínky o Jeruzalému až po završení cesty (L 17,11-19,27).

Pátá část, **Ježíšovo působení v Jeruzalémě** (L 19,28-21,38), popisuje vjezd do Jeruzaléma a Ježíšovo vyučování v chrámě (L 19,28-21,4) i eschatologickou řeč (L 21,5-38).

Úklady proti Ježíšovi, poslední večeře (L 22,1-38) a Ježíšovo utrpení a smrt (L 22,39-23,56) tvoří šestou část **Pašijové události** (L 22,1-23,56).

Poslední sedmá část je ve znamení radosti, která plyne ze zmrtvýchvstání Ježíše, proto tuto část nelze výstižněji nazvat než **Ježíšovo zmrtvýchvstání** (L 24,1-54). Nejdříve se ve vyprávění setkáváme se ženami u prázdného hrobu (L 24,1-12), potom se vzkříšený Ježíš zjevuje učedníkům na cestě do Emauz (L 24,13-35) a jako poslední je popisováno zjevení vzkříšeného Ježíše v Jeruzalémě a jeho nanebevstoupení (L 24,36-53).

2.3. Teologické poselství evangelia

Lukáš se ve svém evangeliu zabývá rozličnými teologickými tématy. Ježíš je pro něho pravý Bůh, používá tituly Syn Boží (L 1,35; L 3,22; L 4,3.9.41; L 8,28; L 9,35; L 22,70; L 23,46), Kristus (L 2,11; L 24,46), Spasitel (L 1,69; L 2,11), Svatý Boží (L 4,34), Král (L 19,38) aj.³¹ Jeho lidskou stránku popisuje citlivěji než ostatní evangelisté, jako by nechtěl „ublížit“ jeho božství. Proto u něho nenalezneme místo, kde by se psalo o jeho lidské slabosti a hněvu. Jeho lidství je dokonalé, projevuje se v silném sociálním citění o lidi chudé a na okraji společnosti (L 4,31-37; L 4,38-42; L 5,12-16; L 5,17-26 aj.) Na druhé straně se

³¹ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 99-100.

obracel k bohatým, tvrdě vystupoval proti jejich neúměrnému bohatství a vyzýval k obrácení (L 6,24-26; L 11,13-21; L 11,37-52; L 16,19-31 a další).³²

Ježíš je ten, skrze něhož se ve světě uskutečňuje Boží čin spásy. Nesmírná radost proniká z celého evangelia. Boží spása je už „nyní“, „dnes“ mezi lidmi. Lukáš na slovo „dnes“ klade velký důraz (L 2,11; L 4,21; L 13,32-33; L 23,43).³³ Spása je pro všechny lidi, nejen pro vyvolený izraelský národ. Není časově omezená, je pro kohokoliv, kdekoliv a kdykoliv. Lze ji však dosáhnout pouze na základě víry.

Boží milosrdenství je dalším z důležitých témat. Jen u Lukáše nacházíme podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32), ztraceném penězi (L 15,8-10), příběh o Zacheovi (L 19,1-10) a příběh, který vypráví o setkání s hříšnicí v domě farizeově (L 7,36-50).

Velkou pozornost věnuje ženám, které v dřívějším antickém světě byly společensky méněcenné, nedosahovaly stejné společenské úrovně jako muži. Ježíše představuje jako toho, který si žen naopak váží a soucítí s nimi. Uvádí jejich jména, Alžběta (L 1,5.7.13.24.36.40.41[2krát].57), Marie Jakubova (L 24,10), Marie Magdalská (L 8,2; L 24,10), Marta (L 10,38.40.41) a její sestra Marie (L 10,39.42), Zuzana (L 8,3), Jana (L 8,3; L 24,10), prorokyně Anna (L 2,36). Ženy ho provází na jeho cestách spolu s apoštoly (L 8,2-3). Seznamuje nás také s příběhem vdovy z Naimu (L 7,11-17) a vdovy v chrámě (L 21,1-4). Popisuje trápení shrbené ženy (L 13,10-14), nechává promlouvat ženu ze zástupu (L 11,27-28). Ženy ho také doprovází na křížové cestě, jsou u jeho kříže i u jeho hrobu (L 23,27-31). A v neposlední řadě zdůrazňuje významnou úlohu žen působících v prvotní církvi (Sk 1,14; Sk 12,12; Sk 16,14; Sk 18,2.26 a Sk 21,9). Zvláštní pozornost věnuje Ježíšově matce. Představuje ji jako vzor k napodobování pro její víru, pokoru a poslušnost (L 1,27.30.34.38.39.41.46.56; L 2,5.16.19.34.39).³⁴

Lukáš ve svém evangeliu, nejvíce ze všech evangelistů, poukazuje na

³² Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 55.

³³ Podrobně tuto problematiku projednává L. TICHÝ, „Das lukanische, heute“ in *Acta. Universitatis Palackianae Olomucensis*, str. 105-117.

³⁴ Srov. P. MAREČEK, *tamtéž*, str. 57.

důležitost modlitby. Modlitba je spojení s Bohem a to by nemělo být nikdy přerušeno. Neustále je potřeba Boha chválit, děkovat a prosit, jak to ukazuje ve čtyřech chvalozpěvech (L 1,46-55; L 1,68-79; L 2,14; L 2,29-32) a na osobním příkladu Ježíšovy modlitby, kdy se sám modlil a ukázal také apoštolům, jak se modlit (L 3,21; L 6,12; L 9,29; L 10,21; L 11,2-13; L 18,1-8; L 18,9-14; L 21,36; L 22,39-46; L 23,34.) Ježíše předkládá jako vzor modlícího se člověka a tím zvýrazňuje jeho velmi těsné spojení s Bohem. Vzorem modlitby pro Lukáše je Ježíšova modlitba Otčenáš (L 11,1-4).³⁵

Důležitou roli sehrává také Duch svatý a jeho mocné působení. Bůh tak dává člověku velký dar, bez kterého nelze zdárně dojít k cíli. Duch svatý je při Ježíšovu početí (L 1,35) i při jeho křtu v Jordánu (L 3,22). Duch svatý je přislíben Janu Křtiteli (L 1,15), osvěcuje mysl Zachariáše (L 1,67) i Simeona (L 2,25-27) a také Alžběta byla naplněna Duchem svatým (L 1,41).³⁶

Toto evangelium je nejradostnější ze všech tří synoptických evangelií,³⁷ poněvadž popisuje radost, která vycházela z Ježíšova narození, vzkříšení a nanebevstoupení. Souvisle, plynule a napínavě vypráví o Ježíši, na základě informací, které sám prověřil a utřídil. Jen v jeho evangeliu se setkáváme s andělem, který přináší radostnou zvěst nejdříve Zachariáši (L 1,11-20), poté zvěstuje Panně Marii Boží poselství o narození jejího a Božího Syna (L 1,26-38), a také s andělem, který se zjevuje chudým pastýřům a ohlašuje jim radostnou zvěst o narození Mesiáše (L 2,8-20). Velkou radostí z nalezení ztraceného končí také podobenství o ztracené ovci (L 15,5-7), podobenství o ztraceném penízi (L 15,9) a podobenství o marnotratném synu (L 15,32).

Lukášovo evangelium nejvíce ovlivnilo křesťanskou zbožnost. Nelze opomenout četné malířské vyobrazení Panny Marie a archanděla Gabriela při zvěstování, pastýřů u narozeného Ježíše i další výjevy z Ježíšova dětství.

³⁵ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 58.

³⁶ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 100-101.

³⁷ Výraz „synoptická evangelia“ je označení pro evangelium Marka, Matouše a Lukáše, pro podobnost obsahu a stavby textu.

3. Ježíšova matka v Novém zákoně

3.1. Původ a význam jména Marie

Původ a význam jména Marie je sporný. A. Novotný se přiklání k hebr. původu, kde jméno Marie-*Mirjám* by mohlo znamenat *vzpouora* nebo *neústupnost*.³⁸ J. Heller nabízí více významů, podle toho, z jakého kořene je slovo odvozeno, např. *milovaná*, *hvězda moře*, *hořkost moře*, *vzdorovitá*, *svéhlavá*.³⁹ Mohlo by také znamenat *statná*, *vzporná*, *Bohem milovaná*, *krásná*, ale také *kněžna* nebo *paní*.⁴⁰ Podle X. Léon-Dufoura v aramejštině jméno *Marjam*-Marie znamená *dáma* nebo *princezna*.⁴¹ Přes všechny tyto pokusy objasnit význam slova Marie je etymologie slova nejasná.

3.2. Nositelky jména Marie v SZ a NZ

Ve SZ známe pouze jednu nositelku jména Marie. Jmenovala se tak dcera Jochebedy a Amrama, nám spíše známá jako starší sestra Mojžíše a Arona (Nu 26,59). V mládí se proslavila tím, že se podílela na záchraně svého bratra Mojžíše (Ex 2,4-7). Stala se prorokyní (Mi 6,4). Onemocněla malomocenstvím jako trest za to, že „podrývala Mojžíšovu autoritu“, poněvadž neměla v oblibě jeho manželku. Mojžíš však na svou sestru, i přes její chování nezanevřel a v době její nemoci se modlil za její uzdravení. Prostřednictvím jeho přímluvné modlitby se jeho sestra uzdravila. (Nu 12,10; Nu 12,1.2; Nu 12,1-5; Dt 24,9). Nejvíce se však proslavila svou písní a hrou na bubínek po přechodu Rudým mořem (Ex 15,20).⁴²

V NZ je z našeho pohledu, nejvýznamnější nositelkou jména Marie Ježíšova matka, o které pojednává tato práce. Kromě ní známe z textů NZ dalších šest nositelek tohoto jména. Jako první můžeme uvést Marii, Markovu matku, v jejímž domě našel Petr útočiště po vysvobození z vězení (Sk 12,12). Druhou

³⁸ Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 401.

³⁹ Srov. J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, str. 299-300.

⁴⁰ Srov. P. ŠKRABAL, *Nový Zákon*, str. 96.

⁴¹ Srov. X. LÉON-DUFOUR, *Slovník biblické teologie*, str. 213.

⁴² Srov. A. NOVOTNÝ, *tamtéž*, str. 401-402.

Marií je jedna z žen, které provázely Ježíše na cestě z Galileje, byla u jeho kříže, pohřbu i u prázdného hrobu a byla matkou Jakuba i Josefa (Mt 27,56; Mk 15,40.47; Mk 16,1; L 24,10). Další v pořadí je Marie, sestra Lazara a Marty (L 10,39.42 a J 11,1.19.20.28.29.31-32.45; J 12,3) a Marie Kleofášova, údajně sestra Ježíšovy matky Marie (J 19,25). Významnou nositelkou tohoto jména je i Marie z Magdaly, dřívější hříšnice (L 8,2), které se po setkání s Ježíšem změnil život natolik, že dnes ji známe jako světici (Mt 27,56.61; Mt 28,1; Mk 15,40.47; Mk 16,1.9; L 24,10; J 19,25; J 20,1; J 20,11-18). Poslední zmiňovanou Marií v NZ je křesťanka z Říma, které apoštol Pavel vzkazuje svůj pozdrav v listu k Římanům (Ř 16,6).⁴³

3.3. Ježíšova matka v Pavlových listech

Pavlovy listy patří k nejstarším novozákonním textům. Byly napsány přibližně v letech 49–57 po Kristu, tedy dávno před tím, než byla sepsaná evangelia. První zmínku o Ježíšově matce, v novozákonních textech, máme právě v listu ke Galatánům. V Pavlových listech je to jediné místo, které vypovídá o Ježíšově matce, i když v něm není přímo oslokována jménem *Marie*. V tomto listu ke Galatánům Pavel kriticky vystupuje proti zastáncům mojžíšského zákona, ale i katechizuje o Božím díle v dějinách spásy. Pavel - Šavel⁴⁴ mohl list napsat v rozmezí let 56-57 v Makedonii.⁴⁵

Ga 4,4

„⁴Když se však naplnil stanovený čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného ze ženy, podrobeného zákonu, aby vykoupil ty, kteří jsou zákonu podrobeni, tak abychom byli přijati za syny.“⁴⁶

Pavel touto větou reagoval na spor, který vznikl v Galácii (v oblasti

⁴³ Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 402.

⁴⁴ Obě dvě jména měl od narození. V židovských kruzích, v diaspoře, bylo v té době běžné užívání dvojího jména, semitského a řeckého (srov. Sk 1,23 aj.). *Paulus*, tj. „malý, nepatrný“ bylo zřejmě hlavním jménem (tzv. *cognomen*). Řecky *Saulos*, což je přepis hebrejského *Šaül*, tj. „vyžádaný“ bylo tzv. supernomen. Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 64.

⁴⁵ Srov. P. MAREČEK, tamtéž, str. 73. Srov. také L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 190.

⁴⁶ *Bible*, NZ, str. 180.

dnešního města Ankary), kdy mnozí tzv. „falešní bratři“ Galat'anům tvrdili, že pokud chtějí dosáhnout spásy, musí zachovávat předpisy mojžíšského zákona (obřizku). Pavel je zásadně proti a píše, že Bůh Otec je ten, kdo určuje plnost času. Jen na něm záleží, kdy skončí doba „nedospělosti“ a kdy začíná „dospělost“. Bůh Syn se narodí z ženy, bere na sebe lidskou křehkost a lidskou podřízenost, a tím vysvobozuje lidi podrobené zákonu z otroctví. „Mariiným úkolem je být matkou Božího Syna, který se stává člověkem z Otcova pověření, aby učinil lidi Božími syny (Gal 4,5: *hyiothesia*).“⁴⁷ Maria se tak stává součástí plánu spásy tím, že ona je tou ženou, z které se narodí Boží Syn, který vstoupí do dějin.⁴⁸ Pavel neuvádí žádné podrobnosti, týkající se této ženy, ani to, jak se to stalo. Tím naznačuje, že tajemství Ježíšova zrození zahaluje stejné tajemství, jako naše přijetí za Boží syny, díky kterému se „vyvlékáme z chomoutu“ mojžíšského zákona. Potvrzuje Mariino Boží mateřství a právem tedy tuto perikopu považuje většina teologů, z dogmatického hlediska, za nejdůležitější mariologický text Nového zákona, právě pro prvotní spojení mariologie s christologií.⁴⁹

3.4. Ježíšova matka v Markově evangeliu

Evangelium, podle mínění tradice, sepsal Marek, jeden z prvních křesťanů. Nebyl však přímým učedníkem Ježíše, jak nám to dokládají nejstarší zprávy o Markově evangeliu z Papiasova Výkladu slov Páně, ale doprovázel apoštola Petra a zapisoval vše, co od něho slyšel. Vzhledem k tomu, že Marek se vůbec nezmiňuje o zboření jeruzalémského chrámu, datuje se vznik tohoto evangelia před rok 70. S určitostí lze říci, že vzniklo po začátku židovské války, nebo krátce po ní, v druhé křesťanské generaci a bylo již rozšířené v Římě a v Alexandrii začátkem 2. století.⁵⁰ Marek, jeden z prvních křesťanů a tlumočnick sv. Petra (Petr zřejmě až tak dobře neovládal řecky), ale i pomocník sv. Pavla

⁴⁷ P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 63.

⁴⁸ Srov. R. COGGI, *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 35-36.

⁴⁹ R. COGGI, tamtéž, str. 36 se odvolává na G. Söll, *Storia dei dogmi mariani*, LAS, Roma 1981, str. 31.

⁵⁰ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 94-95.

napsal své evangelium v rozmezí let 64 až 70 po Kr. Bylo určeno především pohanům - helénům, nikoliv tedy židům, v Římě. Všeobecně se tak usuzuje podle toho, že Marek do textu začleňoval různá vysvětlení, která by pro židovského čtenáře byla naprosto zbytečná.⁵¹

Marek nám poskytuje o Ježíšově matce nejstarší evangelní svědectví, i když se o ní zmiňuje nejméně ze všech evangelistů. S její postavou se setkáváme na dvou místech. Poprvé je to v Mk 3,31-35, kdy používá dvakrát výraz „jeho“ matka a v kapitole Mk 6,3, kde ji oslovuje jejím jménem Marie⁵².

Mk 3,31-35

„³¹Tu přišla jeho matka a jeho bratři. Stáli venku a vzkázali mu, aby k nim přišel. ³²Hle, tvoje matka a tvoji bratři jsou venku a hledají tě. ³³Odpověděl jim: ‚Kdo je má matka a moji bratři?‘ ³⁴Rozhlédl se po těch, kteří seděli v kruhu kolem něho, a řekl: ‚Hle, moje matka a moji bratři! ³⁵Kdo činí vůli Boží, to je můj bratr, má sestra i matka‘.“⁵³

V této perikopě Marek popisuje událost, kdy Ježíš mluví k zástupu, který se shromáždil v domě, v podobenstvích. Snad pro Ježíšovu dřívější řeč v podobenstvích zůstal od lidí nepochopen, a dokonce ho považovali za pomateného. Když se jeho příbuzní dovídají, kde se momentálně nachází, přicházejí za ním a nechávají si ho zavolat. Ježíš reaguje otázkou: „Kdo je má matka a moji bratři?“ (Mk 3,33). Jistě tato otázka nebyla vyřčena ironicky, a ani tím nechtěl zlehčovat velikost své matky Marie, o které se Marek zmiňuje v Mk 3,31. Kdo jiný byl více poslušný, pokorný a plnil vůli Boží, než právě Maria? Chtěl tím zdůraznit, že velikost v duchovním smyslu je víc než čistě biologické mateřství z masa a krve.⁵⁴ Z tohoto příběhu lze vypožorovat, jak je Maria svým chápáním a myšlením velmi blízká ostatním matkám. Každá matka

⁵¹ Více M. LIMBECK, *Evangelium sv. Marka*, str. 12.

⁵² Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 63.

⁵³ *Bible, NZ*, str. 44.

⁵⁴ Více R. COGGI, *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 36-37. Také srov. G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, str. 237.

totiž těžce nese, když se její dítě začne osamostatňovat a ať už vědomě či nevědomě se ho snaží chránit a usměrňovat. „Evangelista Marek zde sice nezmiňuje nic kritického vůči Marii, avšak Matouš a Lukáš, kteří jsou literárně závislí na Markově evangeliu, perikopu Mk 3,21n nepřebírají. Zdá se, že pro ně působila pohoršivě.“⁵⁵ Z této perikopy je čitelné, že se zde začíná rozlišovat mezi těmi, kdo jsou „uvnitř“ a mezi těmi, kdo jsou „mimo“, tedy kdo Ježíše přijímá a kdo je proti.⁵⁶ Marek se prostřednictvím této perikopy snažil nastínit, že se kolem Ježíše začíná vytvářet *nová rodina*, která není příbuzná po stránce tělesné, ale po stránce duchovní. Z toho můžeme vypožorovat Mariin přechod od mateřství tělesného k mateřství Ducha, protože mateřství Ducha bylo předpokladem mateřství tělesného.⁵⁷

Mk 6,3

„³Což to není ten tesař, syn Mariin a bratr Jakubův, Josefův, Judův a Šimonův? A nejsou jeho sestry tady u nás?‘ A byl jim kamenem úrazu.“⁵⁸

Děj druhého příběhu, ve kterém se mluví o Marii, nás zavádí do Nazareta,⁵⁹ kde Ježíš učil v synagóze a lidé o něm nevěřicně uvažovali. Marek se výrazem ten tesař liší od ostatních tří evangelistů, kteří Ježíše titulují jako syna tesaře.⁶⁰ Na rozdíl od nich Ježíše označuje jako syna Marie. Což je zcela neobvyklé, protože syn se vždy nazýval po otci (srov. Mt 13,55; L 3,23; Mk 1,19; Mk 2,14).⁶¹ Biblisté se domnívají, že to není snad proto, že by dělal narážku na Ježíšovo panenské početí, nebo že by chtěl zdůraznit Ježíšovo

⁵⁵ P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 64.

⁵⁶ Srov. J. R. DONAHUE - D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Marka*, str. 145.

⁵⁷ Srov. S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, str. 107.

⁵⁸ *Bible, NZ*, str. 46.

⁵⁹ Nazaret v překladu znamená „město Nazorejců“, nebo také, „město Zasvěcených Bohu“. Více J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, str. 528.

⁶⁰ Pro srovnání:

„Což to není syn tesaře? Což se jeho matka nejmenuje Maria a jeho bratři Jakub, Josef, Šimon a Juda? (Mt 13,55).

„Což to není syn Josefův? (L 4,22).

„Což tohle není Ježíš, syn Josefův? (J 6,42).

⁶¹ Srov. M. LIMBECK, *Evangelium sv. Marka*, str. 72.

narození ze ženy, ale proto, že Josef byl už po smrti.⁶² Nejproblematictější částí této perikopy je otázka Ježíšových sourozenců. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce a velikosti rozpravy nad daným tématem se této otázce nebudeme věnovat.⁶³ Můžeme však konstatovat, že žádný z názorů, které z rozřešení dané otázky vyplývají, neodporuje nauce o panenském početí Ježíše.⁶⁴

3.5. Ježíšova matka v Matoušově evangeliu

Matoušovo evangelium, stejně tak jako ostatní kanonická evangelia, vznikalo jako anonymní literární svědectví. Nadpisy k nim přiřazené sloužily pro lepší orientaci v knihovně. Nelze tedy ověřit tradiční tvrzení, že Matouš, celník a později učedník Ježíšův, je skutečný autor tohoto evangelia.⁶⁵ Z jeho velmi dobré znalosti SZ lze usuzovat, že se jednalo o křesťana pocházejícího ze židovství. Datum sepsání knihy se dnes obecně klade mezi léta 80-90 po Kr. Přesné místo vzniku nelze určit. „Zmínka o Sýrii v Mt 4,24, a označení Ježíše Nazaretského jako Nazorejského, což je podobné pozdějšímu syrskému označení křesťanů, napovídají, že to bylo v Sýrii, buď v Antiochii na Orontu, nebo v některém jiném syrském městě.“⁶⁶ Kniha byla určena zejména pro přesvědčení Židů, kteří doposud Ježíše jako Mesiáše neuznávali, a pro utvrzení víry židokřesťanů.

Matouš je ve svém vyprávění, které se týká Ježíšovy matky Marie, více sdílnější než evangelista Marek, od kterého převzal události popisující v perikopě Mt 12,46-50⁶⁷ a Mt 13,54-58,⁶⁸ ve kterých se mluví o Marii a o kterých již byla zmínka, když jsme rozebírali Markovo evangelium. Matouš mluví více o Ježíšově matce ve svých prvních dvou kapitolách, ve kterých popisuje Ježíšovo

⁶² Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 65, který čerpal z R. E. BROWN - al., ed., *Mary in the New Testament*, str. 61-44. Srov. také S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, str. 154.

⁶³ Více se touto problematikou zabývá J. R. DONAHUE - D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Marka*, str. 199.

⁶⁴ Srov. J. R. DONAHUE - D. J. HARRINGTON, tamtéž.

⁶⁵ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 107.

⁶⁶ P. POKORNÝ, tamtéž.

⁶⁷ Příběh, který vypráví o Ježíšově rodině, u Marka se jedná o perikopu Mk 3,31-35.

⁶⁸ Kázání v Nazaretě, které Marek popisuje v Mk 6,1-6.

dětství. Náš zájem se bude tedy orientovat na Mt 1,16; Mt 1,18-25; Mt 2,11-12.

V Matoušově evangeliu se jméno „Marie“ vyskytuje celkem 5krát, z toho 4krát v kapitolách, které vypráví o Ježíšově dětství (Mt 1,16.18.20; Mt 2,11) a jednou v perikopě Kázání v Nazaretě (Mt 13,55).

Mt 1,16

První zmínku o Ježíšově matce v Mt nalézáme hned v první perikopě, která předkládá rodokmen Ježíše Krista (Mt 1,1-17). Její jméno je uvedeno v Mt 1,16:

„¹⁶Jákob pak měl syna Josefa, muže Marie, z níž se narodil Ježíš řečený Kristus.“⁶⁹

Úvodní kapitola začíná rodokmenem (Mt 1,1-17)⁷⁰ Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova, aby tak jasně ukázal, že Ježíš, který se narodil v Betlémě, je tím dlouho toužebně očekávaným Mesiášem, tedy tím konečným požehnáním.⁷¹ Matouš ve svém rodokmenu uvádí i jména čtyř žen,⁷² jejichž chování se vymyká běžným normám chování. Tyto ženy tak tvoří předobraz neobvyklého Ježíšova narození a ve srovnání s nimi, Marie, která je posledním článkem v Matoušově genealogii, bezpochyby vyniká.⁷³ S Marií mají tyto čtyři starozákonní ženy společné dva prvky. Především, je to něco zvláštního a protiprávního⁷⁴ ve svazku se svým druhem. Třebaže toto spojení s partnerem mohlo způsobovat pohoršení, i tak je požehnáním pro Mesiášův rod a upozorňuje

⁶⁹ Bible, NZ, str. 11.

⁷⁰ Rodokmen zasazuje Ježíšovu osobu do všeobecného dějinného kontextu a zároveň do historie spásy. Pokud jde o výklad této perikopy, viz P. MAREČEK, „Rodokmen Ježíše Krista v Matoušově evangeliu (1,1-17)“ in *Sborník Katolické teologické fakulty*, str. 100-119.

⁷¹ Výraz „rodokmen“ používá Český liturgický překlad – viz *Nový zákon*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998; zatímco výraz „listina rodu“ Český ekumenický překlad – viz *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. (včetně Deuterokanonických knih)*, 11. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 2005.

⁷² Jedná se o starozákonní ženy Tamar (Gn 38,12-30), Rachab (Jz 2,1-21), Rút (Rt 4,1-17) a Batšebu (2 S 11,1-27).

⁷³ Srov. D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Matouše*, str. 50-51.

⁷⁴ Tamar počala svého syna se svým tchánem Judou (Gn 28), Rachab byla prostitutkou, ale její život zůstal zachován, vzhledem k tomu, že pomohla Jozuovým vyzvědačům (Joz 2, Joz 6). Moabka Rút se přiřadila k Izraelitům díky rodině svého manžela. Batšeba se stala Davidovou ženou poté, co jejího muže, Uriáše, David záměrně poslal na smrt (2 S 11-12). Mariino těhotenství, vzhledem k tomu, že nežila s mužem, působilo také pro židy pohoršivě (Mt 1,18). Její dítě bylo počato z Ducha svatého, bez přítomnosti biologického otce (Mt 1,18.20). Srov. D. J. HARRINGTON, tamtéž. Srov. také P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 66.

na nevyzpytatelné a neproniknutelné způsoby jeho jednání. Druhým společným znakem by mohla být skutečnost, že tyto ženy, díky své aktivitě sehrály důležitou úlohu v Božím plánu spásy a byly považovány za nástroj Boží prozřetelnosti.⁷⁵

Jak prostými slovy Matouš píše o Marii: „z níž se narodil Ježíš řečený Kristus“ (Mt 1,16), ale na druhou stranu jsou to slova ohromného dosahu. Tato žena byla tak milostiplná, že se mohla stát Boží matkou. Byla člověkem stejně jako ostatní lidé, ale byla i člověkem podle Božích plánů, proto Bůh uznal její spolupůsobení za důstojné k nejvznešenější události světa, vtělení Slova.⁷⁶

Ježíšova Matka je, dalo by se říct na první pohled pro nepozorného čtenáře, zmiňována jen okrajově, jakoby v Josefově stínu. Při rozjímavé četbě však musíme přiznat, že i kdyby v Písmu svatém už nebyla žádná zmínka o Marii, Ježíšově matce, tak těchto několik krátkých slov v rodokmenu nás opravňuje k jejímu uctívání. Kde bychom mohli nalézt dost lidské výmluvnosti, abychom byli schopni vyčerpat tuto jedinou myšlenku: „Maria, Matka Boží“. Matka, jejímž synem byl Bůh, zasluhuje naší úcty.⁷⁷

Mt 1,18-25

„¹⁸Narození Ježíšovo se událo takto: Jeho matka Maria byla zasnoubena Josefovi, ale dříve než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého. ¹⁹Její muž Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vystavit hanbě, proto se rozhodl propustit ji potají. ²⁰Ale když pojal ten úmysl, hle, anděl Páně se mu zjevil ve snu a řekl: ‚Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. ²¹Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů.‘ ²²To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: ²³‚Hle, panna počne a porodí syna a dají mu jméno Immanuel, to jest přeloženo, ‚Bůh s námi‘. ²⁴Když se Josef probudil ze spánku, učinil, jak mu přikázal anděl Hospodinův, a přijal svou manželku k sobě. ²⁵Ale nežili spolu, dokud neporodila syna; a dal mu jméno Ježíš.‘“⁷⁸

⁷⁵ Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 66.

⁷⁶ Srov. G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, str. 183-184.

⁷⁷ Srov. G. RAVASI, tamtéž.

⁷⁸ *Bible*, NZ, str. 11.

Maria, která porodí Vykupitele, Mesiáše, už není tou „dřívější“ Marií, ale je novým stvořením (srov. Gn 1,1), poněvadž v ní působí Duch svatý. Dítě, které bude nosit pod srdcem, je počato z Ducha svatého (Mt 1,18.20b). Tento projev Ducha, milosti a ctnosti, jsou místem tajemství, které je shrnuto ve jménu, které Josef dá tomuto dítěti (Mt 1,21).⁷⁹ V Lukášově evangeliu je to Maria, která dává Ježíšovi jméno (srov. L 1,31). Jméno mohla dát dítěti jak matka, tak i otec (srov. Gn 4,25-26).⁸⁰

Nejen Maria je poslušná a pokorná, ale zde do popředí vystupuje se svou pokorou a poslušností Josef. Maria mlčí, neříká Josefovi o svém těhotenství, plně důvěřuje Bohu. Josef se však o jejím těhotenství dovídá a ocitá se ve vážných pochybnostech, co má dělat. Bůh však prostřednictvím anděla zasahuje a ten říká: „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého“ (Mt 1,20). Anděl oznamuje Josefovi, že veškeré lidské otcovství je při početí Ježíše vyloučeno, přesto před zákonem bude Josef otcem dítěte, bude mít otcovskou autoritu. Ve verši Mt 1,23 Matouš zcela otevřeně dává najevo Ježíšovo panenské početí, v němž vidí naplnění předpovědi Iz 7,14. Evangelista Matouš prezentuje Marii jako matku „Spasitele“ (Mt 1,21) a matku „Emanuele“ (Mt 1,23). Obě tyto jména vypovídají o svém nositeli. Ježíš znamená „Pán spasí“ (výraz pochází z hebrej. Ješua, Jehošua) a „Emanuel“ znamená „Bůh s námi“⁸¹. Prostřednictvím Marie Bůh daruje lidstvu Spasitele, který vysvobodí člověka z nemoci duše - hříchu a přivede ho ke zdroji života, k Bohu.

V závěru této perikopy (Mt 1,25) Matouš dodatkovou poznámkou zdůrazňuje Ježíšovo panenské početí. I v dalších verších v jeho evangeliu se setkáváme s výrazy, které podporují tuto myšlenku. V Mt 1,18 píše o „jeho matce Marii“ v Mt 2,11 zase o „dítěti s Marií, jeho matkou“. V Mt 2,13n.20n o „dítěti a jeho matce“. Toto vyprávění o panenském početí plní funkci christologické zvěsti (srov Mt 1-2), ale do středu pozornosti staví i Mariinu úlohu

⁷⁹ Srov. R. COGGI, *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 38.

⁸⁰ Srov. D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Matouše*, str. 53.

⁸¹ Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 66. Srov. také D. J. HARRINGTON, tamtéž, str. 53.

v historii spásy a jejího mateřství.⁸²

Mt 2,11

„¹¹Vešli do domu a uviděli dítě s Marií, jeho matkou; padli na zem, klaněli se mu a obětovali mu přinesené dary - zlato, kadidlo a myrhu.“⁸³

Verše Mt 2,11 jsou nedílnou součástí perikopy 2,1-12, která popisuje příběh o putování mudrců, kteří pátrají po právě narozeném židovském králi, aby mu projevíli úctu.⁸⁴ Tuto perikopu (Mt 2,1-12) lze rozčlenit na 6 částí:

1) příchod mudrců do Jeruzaléma (Mt 2,1-2); 2) reakce krále Heroda a celého Jeruzaléma na dotaz mudrců (Mt 2,3-6); 3) Herodův příkaz mudrcům (Mt 2,7-8); 4) vedení mudrců hvězdou (Mt 2,9-10); 5) projev úcty mudrců (Mt 2,11); 6) jejich návrat jinou cestou (Mt 2,12).

Předmětem našeho výkladu bude především verš Mt 2,11, který vypravuje o projevení úcty mudrců a kde je zmíněna i Ježíšova matka. Může se stát, že tento příběh se nám bude jevit, pokud budeme text číst jen povrchně, jako pohádka plná exotiky. Pohádka proto, že jsme ztratili ze zřetele Ježíše a jeho matku. Ve skutečnosti však jde o velmi důležitý text plný symboliky, a teologického poselství, stejně tak jako následující text v dalších verších Mt 2,13-23, které popisují útěk svaté rodiny do Egypta. Z Matoušova vyprávění vyplývá, že zřejmě bydleli v domě (Mt 2,11), v části, která byla sice vyhrazena pro zvířata, ale v nouzi posloužila jako příbytek i pro lidi. Přelidněný Betlém v čase sčítání lidu, snad jinou možnost neposkytoval. „Není zde proto třeba vidět zjevný protiklad mezi Matoušem a Lukášem v této věci. Oba zřejmě měli na mysli Marii, Josefa a Ježíše v domě.“⁸⁵ Zde, v domě, se naplňuje cíl cesty mágů, mohou se poklonit dítěti (Mt 2,11), za kterým je vedla hvězda (Mt 2,9-10). Názor, že mágové byli tři, vychází z množství darů, které přinesli: zlato, kadidlo

⁸² Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 67.

⁸³ *Bible, NZ*, str. 12.

⁸⁴ Pokud jde o výklad textu Mt 2,1-12 viz P. MAREČEK, „Projev úcty mudrců. Výklad a poselství Mt 2,1-12“ *Studia Theologica*, ročník IX, číslo 2 [28], léto 2007, str. 18-38.

⁸⁵ D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Matouše*, str. 64.

a myrhu. Je zde možné vypořádat narážku na Iz 60,6. Představa, že se jednalo o krále, byla zřejmě odvozena z narážky na Ž 72,10.⁸⁶

Vyjádření „dítě s jeho matkou“ v Mt 2,11, které zastává formální funkci a které se objevuje ještě v Mt 2,13.20, vede ke zdůraznění panenského narození Ježíše a charakterizuje ho jako Božího Syna.⁸⁷ „I když v Matoušově evangeliu není možné objevit přímé prvky ‚mariánské úcty‘, přesto je třeba připustit, že přesvědčení o Ježíšově narození z panny vedlo k mariánské úctě, neboť titul ‚Bohorodička‘ (*theotokos*) vyjadřuje Mariinu důstojnost a úctu.“⁸⁸

3.6. Ježíšova matka v Lukášově evangeliu

Vzhledem k tomu, že Ježíšova matka v Lukášově evangeliu je hlavním tématem této práce a patří jí následující samostatná kapitola, podávám jen velmi stručný přehled.

Evangelista Lukáš mluví ze všech evangelistů o Marii nejvíce, celkem v osmi perikopách. Zejména jeho první dvě kapitoly jsou mimořádně bohaté, zvláště pokud jsou posuzovány v perspektivě dějin spásy a s ohledem na odkazy na Starý zákon. V prvních dvou kapitolách Ježíšova dětství (L 1-2) se mluví o Marii, Ježíšově matce v pěti perikopách. Poprvé je to v příběhu zvěstování Ježíšova narození (L 1,26-38), podruhé z vyprávění o navštívení Alžběty (L 1,39-56). Dále pak v perikopě vyprávějí o Ježíšově narození (L 2,1-20), představení Ježíše v chrámě (L 2,21-40) a nalezení Ježíše v chrámě (L 2,41-52). Ve vyprávění z Ježíšova veřejného působení je zmínka o Marii celkem třikrát. Poprvé je to v perikopě, kdy Ježíš káže v Nazaretě (L 4,16-30), podruhé v perikopě (L 8,19-21). Těmito dvěma perikopami se již nyní nebudeme zabývat, protože jsme je již rozebírali, když jsme pracovali s Markovým evangeliem. Předmětem našeho dalšího bádání bude perikopa týkající se zvolání jedné ženy z davu (L 11,27).

⁸⁶ Srov. D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Matouše*, str. 64.

⁸⁷ Srov. P. MAREČEK, „Projev úcty mudrců. Výklad a poselství Mt 2,1-12“ *Studia Theologica*, ročník IX, číslo 2 [28], léto 2007, str. 33.

⁸⁸ P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 67.

Maria v Lukášově evangeliu promlouvá na třech místech. Poprvé je to při setkání s andělem (L 1,34), podruhé při setkání s Alžbětou, když radostně přednáší svůj chvalozpěv (L 1,46) a potřetí Maria promlouvá k Ježíši, při události nalezení v chrámě (L 2,41-52).

Lukáš oslovuje Ježíšovu matku jménem *Marie* celkem 13 krát (L 1,27.30.34.38.39.41.46.56; L 2,5.16.19.34.39).

3.7. Ježíšova matka ve Skutcích apoštolů

Skutky apoštolů jsou všeobecně považovány za druhý díl k třetímu evangeliu, jehož autorem je Lukáš, který upravoval ústně tradovaná vyprávění (je však možné, že mohly existovat i písemně tradované texty). Usuzuje se tak na základě stejného úvodu věnovanému Theofilovi a stejného stylu. Důvod, proč byly Skutky apoštolů sepsané, je podobný jako při vzniku Lukášova evangelia. Jednalo se o problémy spojené s církví, zejména problémy jednoty církve a jejího vnitřního ohrožení.⁸⁹

O době vzniku knihy můžeme říci, že byla sepsána po Lukášově evangeliu, přibližně v letech 90-100 po Kr. „Geografický důraz v Sk poukazuje na možnost vzniku v oblasti Egejského moře nebo v Římě.“⁹⁰

Evangelia od událostí Ježíšova umučení a pohřbu o Marii mlčí. Ve Skutcích apoštolů je zmínka o Marii pouze jednou. To však neubírá nic na její velikosti, ale spíše naopak.

Sk 1, 14

„¹⁴Ti všichni se svorně a vytrvale modlili spolu se ženami, s Marií, matkou Ježíšovou, a s jeho bratry.“⁹¹

Maria je ve středu prvotní církve, která žije rodinným typem života, tedy ve vzájemné lásce a jednotě. Tyto verše jsou nesmírně důležité, poněvadž

⁸⁹ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 124-125.

⁹⁰ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 56.

⁹¹ *Bible*, NZ, str. 113.

čtenářům přináší informace o základu jeruzalémské prvotní křesťanské obce po zjevení Ježíše Krista vzkříšeného. Základ tvořili apoštolové (je jasné, že bez zrádce Jidáše), ženy (předpokládá se, že ty z Galileje, které provázely Ježíše až ke kříži, srov. L 8,2; L 23,49) a Maria, Ježíšova matka. K tomuto základu patřili i křesťané, kteří uvěřili ve vzkříšeného Krista a kteří jsou v textu označeni jako „jeho bratři“. Není tím míněno příbuzenství pokrevní, ale příbuzenství duchovní (srov. 1 K 15,7). Z toho je patrné, že Ježíšova matka Maria patří k základu jeruzalémské prvotní křesťanské obce a patří ke kořenům církve.⁹²

V tomto krátkém úryvku, ve kterém se Lukáš zmiňuje o Marii, uvedl vše, co pokládal za důležité a co je charakteristické pro jeho evangelium. Jak už známe z předchozí kapitoly této práce (2.3.), Lukášovo evangelium je evangelium modlitby, žen a nejvíce se v něm mluví o Marii, Ježíšově matce. Pro křesťana jiná cesta, než cesta modlitby neexistuje. Lukáš vybízí k vytrvalé modlitbě a to především k modlitbě ve společenství. Dnes bychom mohli říci, že Lukáš ve své době „prosazoval pokrokové myšlenky“ v souvislosti se ženami. Neohlížel se, stejně jako Ježíš, na zvyklosti a předsudky své doby. O Ježíšově matce Marii mluví jak na začátku evangelia (L 1,27), tak i na začátku Skutků apoštolů (Sk 1,14).⁹³

Papež Jan Pavel II. ve své encyklice píše: „Matka Kristova, která byla přítomna na začátku ‚doby církve‘, když v očekávání Ducha svatého setrvala na modlitbě spolu s apoštolů a učedníky svého Syna, ‚kráčí‘ ustavičně ‚před‘ církví na její pouti dějinami lidstva. Ona také neustále spolupracuje zvláštním způsobem jako ‚služebnice Páně‘ na spásonosném díle Krista, svého Syna.“⁹⁴

⁹² Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 72-73.

⁹³ Srov. K. KLIESCH, *Skutky apoštolů*, str. 28-30.

⁹⁴ JAN PAVEL II., *Redemptoris Mater - O blahoslavené Panně Marii v životě putující církve* z 25. března 1987, III. kapitola, článek 49, str. 39.

3.8. Ježíšova matka v Janově evangeliu

Nejstarší zprávu o existenci tohoto evangelia nalézáme u sv. Ireneje z Lyonu kolem roku 180.⁹⁵

Čtvrté evangelium podle tradice, která se prosadila od konce 3 století, sepsal apoštol Jan, syn Zebedeův, bratr Jakuba Staršího, jenž je ztotožňován s „učedníkem, kterého Ježíš miloval“ (Jan 13,23; 19,26; 20,2). V dnešní době se počítá s tím, že milovaný učedník nepatřil ke skupině Dvanácti, a že asi náležel do širšího okruhu Ježíšových učedníků, z doby jeho pozemského života. Lze se domnívat, že právě on, milovaný učedník, byl nejspíše garantem tradic zachycených v Janově evangeliu. Vlastní evangelista pak byl pravděpodobně jeho učedník.⁹⁶

„Čtvrté evangelium se od synoptických liší na první pohled slohem i uspořádáním látky. Formy starší ústní tradice jsou překryty souvislým vyprávěním a tzv. zjevovatelskými řečmi Ježíšovými, takže určit použité starší prameny je velmi obtížné.“⁹⁷ Velkou roli v něm hraje symbolika.

V nejmladším, Janově evangeliu nacházíme dvě události vypovídající o Marii, které nezachycuje ani Lukáš ve svém dvojdíle, přestože je všeobecně uznávaný jako „evangelista Marie“. Je pravda, že v Janově evangeliu jméno Marie, není ani jednou zmiňováno, zatímco v Lukášově evangeliu se objevuje třináctkrát, přesto dvojí zmínka o přítomnosti Ježíšovy matky na svatbě v Káni popsaná v Janovi, v druhé kapitole verš 1-5, které jsou začátkem tohoto příběhu (J 1-12) a pod křížem (J 19,25-27), má v dějinách spásy větší význam. Tyto dvě perikopy, týkající se přítomnosti Marie, tvoří rámec celého evangelia a dávají mu souměrnou stavbu.⁹⁸

V evangeliu se nachází i další místa, které mohou i nemusí vypovídat o Marii (J 1,13; J 2,12; J 6,42; J 7,10.41-43; J 8,41). Vzhledem k tomu, že výše uvedené texty jednoznačně nemluví o Ježíšově matce Marii, nebudeme se jimi

⁹⁵ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 40.

⁹⁶ Problematiku autora a vzniku Janova evangelia podrobně projednává L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 109-115.

⁹⁷ P. POKORNÝ, *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, str. 132.

⁹⁸ Semité mají slabost pro tento literární postup zvaný začlenění, který spočívá v tom, že na začátku a na konci souvětí nebo oddílu je stejný výraz.

zabývat. Předmětem našeho zájmu se stanou verše J 2,1-11; J 19,25-27.

J 2,1-11

„¹Třetího dne byla svatba v Káně Galilejské. Byla tam Ježíšova matka;² na svatbu byl pozván také Ježíš a jeho učedníci. ³Když se nedostávalo vína, řekla Ježíšovi jeho matka: ‚Už nemají víno‘. ⁴Ježíš jí řekl: ‚Co to ode mne žádáš! Ještě nepřišla má hodina.‘ ⁵Matka řekla služebníkům: ‚Udělejte, cokoli vám nařídí.‘ ⁶Bylo tam šest kamenných nádob, určených k židovskému očišťování, každá na dvě až tři vědra. ⁷Ježíš řekl služebníkům: ‚Naplňte ty nádoby vodou!‘ I naplnili je až po okraj. ⁸Pak jim přikázal: ‚Teď z nich naberte a doneste správci hostiny!‘ Učinili tak. ⁹Jakmile správce hostiny ochutnal vodu proměněnou ve víno – nevěděl, odkud je, ale služebníci, kteří vodu nabírali, to věděli – zavolal si ženicha ¹⁰a řekl mu: ‚Každý člověk podává nejprve dobré víno, a teprve když už se hosté napijí, víno horší. Ty jsi však uchoval dobré víno až pro tuto chvíli.‘ ¹¹Tak učinil Ježíš v Káně Galilejské počátek svých znamení a zjevil svou slávu. A jeho učedníci v něho uvěřili.“⁹⁹

Text, popisující událost v Káni, dal prostor pro nejrůznější a bohaté výklady, pro velkou bohatost symbolických odkazů. Smysl této perikopy je v první řadě christologický,¹⁰⁰ nesmíme však zapomenout na přímý historický smysl, který nám umožňuje lépe pochopit postavu Ježíšovy matky, jejíž role byla v tomto příběhu zásadní.

Ježíšova matka je pozvána na svatbu, protože zřejmě byla spřátelena s rodinou ženicha nebo nevěsty. Událost se koná v Káně galilejské, o které ve svém evangeliu píše pouze evangelista Jan (J 2,1.11; J 4,46; J 21,2) a které je vzdálené cca. 13 km severně od Nazareta.¹⁰¹ V jednu chvíli dojde víno. Sděluje synovi, že už nemají víno. Je dobré si všimnout Mariina výrazu. Maria neříká „není víno“, ale „už nemají víno“ (J 2,3). Co jí dělá starost, není to, že oslava je

⁹⁹ Bible, NZ, str. 92-93.

¹⁰⁰ Vyplyvá to z následujícího tvrzení: „Tak učinil Ježíš v Káně Galilejské počátek svých znamení a zjevil svou slávu. A jeho učedníci v něho uvěřili.“ (J 2,11).

¹⁰¹ Srov. P. MAREČEK, „Zázrak na svatbě v Káně. Počátek Ježíšových znamení (Jan 2,1-11)“, *Communio*, str. 90.

narušena „materiálním nedostatkem“, ale skutečnost, že novomanželé budou mít „pokažené“ to, co by mělo být nešťastnější chvílí jejich života. R. Coggi uvádí myšlenku C. Spicqa v tom smyslu, že sv. Jan tímto způsobem vyjadřování nejen ukazuje pozorovací schopnost Ježíšovy matky k hmotným drobnostem, ale především jemnost jejího srdce a její vrozený soucit. Zatímco podle synoptických evangelií, Ježíš koná zázraky, které vyvolal soucit k nešťastným, který ho zasáhl v nitru, zde se dá říct, že se učí od své matky, která stála na počátku jeho znamení.¹⁰² Ježíšova reakce na matčino sdělení zní však tvrdě (J 2,4). Mnoho exegetů se snažilo o jisté zmírnění při výkladu tohoto textu, ale vždy tu byla jistá odměřenost, která není typická pro rozhovor syna s matkou.¹⁰³ Jde tu o jisté nedorozumění v uvažování. Ježíšovou snahou je směřovat k porozumění, aby bylo zřejmé, že jedná jenom z vlastní iniciativy, a že tedy není možné, aby ho někdo donutil jednat na základě lidského myšlení. Stejný přístup se projevuje i v (J 7,2n), kde Ježíš zprvu zavrhuje myšlenku jít se svými příbuznými do Jeruzaléma, ale později se pro to rozhodne (J 7,10). Výrazem „Ještě nepřišla má hodina“ (J 2,4) Ježíš dává jasně najevo, že je ve svém chování závislý pouze na vůli jeho Otce (srov. L 2,49).¹⁰⁴ Tím je více vázán ke svému Otci, který je v nebesích a na druhou stranu se více vzdaluje své pozemské matce. Otec a Syn totiž přebývají ve světě, do kterého Maria, jeho matka nepatří.¹⁰⁵ Ježíš tím, že ještě „není“ čas se projevit jako divotvůrce, jakoby svou matku Marii znovu poučoval (poprvé srov. L 2,49). Dává najevo, že celý život je naplněn situacemi, které spějí k určité „hodině“.¹⁰⁶ „Ježíšova hodina není pouze tím okamžikem, kdy Ježíš koná svůj první zázrak, ale zahrnuje celý jeho pozemský život prožívaný v souladu s Otcovou vůlí.“¹⁰⁷

Nicméně, Maria, říká služebníkům: „Udělejte, cokoli vám nařídí“ (J 2,5). Tato jediná věta (J 2,5), kterou Maria v Janově evangeliu pronáší, vykazuje

¹⁰² Srov. R. COGGI, v *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 56, čerpal z C.Spicq, art, cit. str. 131-132.

¹⁰³ Srov. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, str. 93.

¹⁰⁴ Srov. P. MAREČEK, „Zázrak na svatbě v Káně. Počátek Ježíšových znamení (Jan 2,1-11)“, *Communio*, str. 94.

¹⁰⁵ Srov. J. BROŽ, „Panna Maria v janovských spisech“ in *Maria z Nazareta. Plnost člověka a jádro církve*, str. 79. Srov. také J. MOLONEY, tamtéž.

¹⁰⁶ Srov. J. MOLONEY, tamtéž, str. 93.

¹⁰⁷ P. MAREČEK, tamtéž, 94.

stejně rysy jako formule „Ať se mi stane podle tvého slova“ (L 1,38) při zvěstování. Z obou veršů (J 2,5) a (L 1,38) lze vyčíst její duchovnost, která je založena na naslouchání slovu Božímu a na zpětné reakci na ně, v poslušnosti víry.¹⁰⁸

„Různost interpretací Mariina rozhovoru s Ježíšem nasvědčuje, že janovský symbolismus nemá ostré hranice. Autor evangelia asi záměrně ponechal literární podobu textu s mnoha ‚mezerami‘, aby umožnil kontemplativní prohloubení předkládaného tajemství.“¹⁰⁹

Ve verších (J 2,6-8) nacházíme Ježíše opět v dialogu, tentokrát už ne se svou matkou, ale se služebníky. Ježíš jim říká, co mají dělat (J 2,7-8) a oni udělají přesně to, co po nich žádá. Matčino doporučení služebníkům (J 2,5) je tak splněno. Zázrak je vykonán díky Ježíšovu slovu, za účasti matky a služebníků. Je potvrzen správcem hostiny (J 2,9-10). „Bezvýhradná víra Ježíšovy matky ve slovo svého syna měla za následek sérii událostí, které vedly ke zjevení Boží slávy. Co Ježíš řekl, to se stalo, a jeho sláva byla zjevena jako důsledek bezvýhradného přijetí jeho slova. V budoucnu však nastane ‚hodina‘, kdy jeho zjevení dojde konečného naplnění. V té ‚hodině‘ se vrátí Ježíšova matka, žena (srov. 19,25-27).“¹¹⁰

Následující text pojednávající Ježíšově matce je vrcholem jejich vztahu ve spojení spásonosného záměru poslání Ježíše.¹¹¹

J 19, 25-27

¹⁰⁸ Srov. J. BROŽ, „Panna Maria v janovských spisech“ in *Maria z Nazareta. Plnost člověka a jádro církve*, str. 80.

¹⁰⁹ J. BROŽ, tamtéž, str. 81.

¹¹⁰ J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, str. 95-96.

¹¹¹ V *Lumen Gentium* se píše: „V Ježíšově veřejném životě se jeho matka výrazně objevuje na počátku, když při svatbě v Galilejské Káně ze soucitu svou přímluvou dala podnět k prvnímu zázraku Ježíše Mesiáše (srov. Jan 2,1-11). V době jeho kázání vyslechla slova, jimiž syn vyzvedl Boží království nad tělesné a pokrevní ohledy a svazky a blahoslavlil ty, kteří slyší a zachovávají Boží slovo (srov. Mk 3,35; L 11,27-28), jak to ona sama věrně dělala (srov. L 2,19.51). Tak se také blahoslovená Panna ubírala cestou víry a své spojení se synem udržovala věrně až ke kříži. Tam stála ne bez Božího plánu (srov. Jan 19,25), spolu se svým jednorozným hluboce trpěla, přidružila se k jeho oběti svou mateřskou duší a láskyplně souhlasila, aby byl zabit obětí dar, který ona zrodila. A nakonec, když Ježíš Kristus umíral na kříži, dal jí za matku učedníkovi těmito slovy: ‚Ženo, to je tvůj syn‘ (srov. Jan 19,26-27).“ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, str. 83-84.

„²⁵U Ježíšova kříže stály jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská. ²⁶Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: ‚Ženo, hle, tvůj syn!‘ ²⁷Potom řekl tomu učedníkovi: ‚Hle, tvá matka!‘ V tu hodinu ji onen učedník přijal k sobě.“¹¹²

Ježíšovo umučení v Marii probouzí soucit. Oslovením „ženo“, kterým Ježíš mluví ke své matce, ukazuje na to, že Maria sehrává důležitou roli.¹¹³ Nejednalo se o žádný neuctivý, nebo dokonce pohoršivý výraz. U židů se sice toto oslovení nepoužívalo, ale v řecké kultuře to byl právě výraz uctivého oslovení. Použitím tohoto slova, jak se uvádí v komentáři k těmto veršům v Jeruzalémské bibli, vidí evangelista Jan skutek, který přesahuje rámec pouhé synovské úcty, vyhlášením duchovního mateřství Marie, nové Evy věřícím, představovaným milovaným učedníkem (J 15,10-15).¹¹⁴

Na Kalvárii je Ježíš přítomen jako dar, nový Adam a Marie, nová Eva. Uprostřed stojí nové lidství zastoupené Janem. Ježíš mluví k Marii. Maria zřejmě dala svůj souhlas najevo pohledem nebo přikývnutím hlavy. Ježíš se po souhlasu matky obrací k Janovi a říká mu: „Hle, tvá matka!“ (J 19,27). To nám připomíná scénu zvěstování Panny Marie. Tam také byl návrh anděla, souhlas Mariin a výsledek: „Slovo se stalo tělem“. Na Kalvárii máme návrh Ježíšův, souhlas Mariin a výsledkem je duchovní mateřství Panny Marie na Jana, který představuje všechny věřící. „V tu hodinu ji onen učedník přijal k sobě“ (J 19,27), znamená, že ji pozval nejen do svého domu, ale především fakt, že vstoupila do jeho života.¹¹⁵ „Díky kříži a od okamžiku kříže je ustanovena nová Ježíšova rodina. Matka Ježíšova, vzor víry a učedník, kterého měl Ježíš rád a který mu byl blízký, se stanou jedním, když učedník přijme matku (19,27: *elaben [...] autén*) v bezvýhradném přijetí Ježíšova slova.“¹¹⁶

¹¹² Bible, NZ, str. 110.

¹¹³ Tyto slova nám připomínají ženu v Gn 3,15; a také ženu ve Zj 12,1. Zde vidíme soulad v začlenění, který se objevuje na začátku i na konci Bible, a také na začátku a konci posledního, nejvíce duchovního evangelia, ze všech čtyř, evangelia Janova.

¹¹⁴ Srov. P. MAREČEK, „Zázrak na svatbě v Káně. Počátek Ježíšových znamení (Jan 2,1-11)“, *Communio*, str. 95. Srov. také R. COGGI, *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 58-59.

¹¹⁵ Srov. R. COGGI, tamtéž.

¹¹⁶ J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, str. 523.

4. Ježíšova matka v Lukášově evangeliu

4.1. Předpověď narození Ježíšova L 1,26-38

„²⁶Když byla Alžběta v šestém měsíci, byl anděl Gabriel poslán od Boha do galilejského města, které se jmenuje Nazaret, ²⁷ k panně zasnoubené muži jménem Josef z rodu Davidova; jméno té panny bylo Maria. ²⁸Přistoupil k ní a řekl: ‚Bud’ zdráva, milosti zahrnutá, Pán s tebou.‘ ²⁹Ona se nad těmi slovy velmi zarazila a uvažovala, co ten pozdrav znamená. ³⁰Anděl jí řekl: ‚Neboj se, Maria, vždyť jsi našla milost u Boha. ³¹Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. ³²Ten bude veliký a bude nazván synem Nejvyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida. ³³Na věky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce.‘ ³⁴Maria řekla andělovi: ‚Jak se to může stát, vždyť nežiji s mužem?‘ ³⁵Anděl jí odpověděl: ‚Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží. ³⁶Hle, i tvá příbuzná Alžběta počala ve svém stáří syna a již je v šestém měsíci, ač se o ní říkalo, že je neplodná. ³⁷Neboť u Boha není nic nemožné.‘ ³⁸Maria řekla: ‚Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova.‘ Anděl pak od ní odešel.“¹¹⁷

4.1.1. Struktura textu

V tomto příběhu se poprvé setkáváme s postavou Marie, budoucí matkou Spasitele. V úvodních verších **L 1,26-27** nás Lukáš uvádí do situace, kdy anděl přichází za Marií. Tento úvod navazuje na předchozí příběh Alžběty¹¹⁸ a Zachariáše (L 1,5-25).¹¹⁹ Ve verši **L 1,28** anděl vyjadřuje ve svém pozdravu, v jakém stavu se nachází Maria před Bohem. V následujícím **L 1,29** Maria poprvé reaguje na andělova slova a on ji vzápětí ujišťuje o tom, že se jí narodí opravdu výjimečné dítě (**L 1,30-33**). Druhou Mariinu reakci pozorujeme ve verši **L 1,34**. Ve verších **L 1,35-37** anděl odpovídá Marii na její otázku. Nejdříve jí

¹¹⁷ Bible, NZ, str. 60.

¹¹⁸ „Alžběta“ by mohlo znamenat „Spokojenost“ nebo „Bůh je plnost štěstí“. Srov. J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, str. 67.

¹¹⁹ „Zachariáš“ v překladu znamená „Hospodin pamatoval“. Srov. J. HELLER, tamtéž, str. 167.

vysvětluje okolnosti, za jakých se její dítě narodí (L 1,35), v L 1,36 dosvědčuje podivuhodné těhotenství Alžběty a v L 1,37 Marii dává konečnou záruku nezvratné Boží všemohoucnosti. O jejím souhlasu a odchodu anděla pojednává verš **L 1,38**.¹²⁰ Tento příběh je vlastní látkou Lukáše.

4.1.2. Výklad textu

L 1,26-27 začíná vyprávění strohým úvodem, který se však váže na předchozí vyprávění, kdy za knězem Zachariášem do chrámu, přichází anděl Gabriel, aby mu oznámil radostnou zprávu, že se mu narodí syn (L 1,5-25). Zachariáš o tom pochybuje, protože je už starý a jeho žena je neplodná, nevěří andělovi a žádá znamení. Anděl mu skutečně znamení dává a říká mu, že oněmí do té doby, dokud se nevyplní jeho slova a nenarodí se mu syn. Po půl roce přichází anděl Gabriel¹²¹ znovu s radostným poselstvím, avšak do jiného prostředí a jiné situace. Nepřichází do chrámu, ani na jiné veřejné místo, ale do soukromí, do malého galilejského městečka Nazaret,¹²² které charakterizuje výjimečnost celé události. Anděl Gabriel přichází k panně, řecky *parthenos*¹²³ a zvěstuje jí radostné poselství. Toto poselství je naplnění proroctví o Immanuelovi Iz 7,14.¹²⁴ Ona se stává viditelnou Boží volbou, která přesahuje veškeré možnosti chápání a představitosti na straně Židů. Přichází k chudé dívce, která je zasnoubená muži, jménem Josef, z Davidova královského rodu. Jde o zvláštní situaci, dívka, která „nepoznala muže“ má porodit dítě.¹²⁵ Stav

¹²⁰ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 91.

¹²¹ Gabriel znamená „Muž Boží“ tj. „Boží posel“. Srov. J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, str. 128. V Bibli se s andělem Gabrielem, jako poslem, který přináší důležité poselství, setkáváme již potřetí. Poprvé je to v (Dan 8,16), podruhé je poslán k Zachariášovi (1 1,19) a nyní k Marii (L 1,26).

¹²² Ve SZ se ani jednou nevyskytuje slovo Nazaret, v NZ je uvede v Mt 2,23; Mt 4,13; L 1,26).

¹²³ V hebrejštině se tento výraz překládá jako *al' mäh*, což znamená mladá žena, dívka, nebo *b'uláh*, žena, která nepoznala muže a proto je panna (srov. Gn 24,16; Ex 22,15; Dt 22,19 aj.), nebo také *na'arah*, které značí osobu doposud neprovdanou (srov. Gn 24,14; Dt 22,15 a Rt 2,6). Podrobněji S. GRASSO, *Luca*, str. 68.

¹²⁴ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 30.

¹²⁵ Ch. O'DONNELL, *O Panně Marii*, str. 18 píše: „Stručná a výstižná formulace, že Maria byla pannou před, během i po narození Kristově, byla ve své podstatě vyjádřena na Lateránské synodě v roce 649. Tato synoda se především snažila prokázat, že dvě Ježíšovy vůle, božská i lidská, byly v dokonalé jednotě. Přitom bylo poukázáno na skutečnost, že na Ježíše nemohlo při jeho zrození přejít žádné porušení, protože se narodil z panny. Již dlouho před touto regionální synodou církev v liturgii i ve spisech Otců vyhlásila, že Maria byla vždy panna (řecky *aeiparthenos*)“.

zasnoubení podle tehdejších židovských zvyků trval jeden rok, a byl stejně závazný jako sňatek. Dívka už měla manžela, ale do doby svatby žili odděleně. Teprve až v den svatby si ženich odvedl nevěstu do svého domu. Stav zasnoubení bylo možné zrušit jen na základě rozlukového lístku.¹²⁶

V L 1,28 příběh postupně začíná nabírat na dramatickosti, která vyplývá z trojího dialogu mezi andělem a Marií. Anděl Gabriel zdraví Marii pozdravem pokoje, který se z řeckého *chaire* překládá jako pozdrav „*bud' zdráva*“, nebo „*zdravas*“.¹²⁷ Pro Lukáše, jak píše S. Grasso, však výraz *chaire*, znamená víc, než jen klasický pozdrav, pro něho je tento výraz výzvou nebo pozváním k radosti. Pro klasický pozdrav Lukáš užívá spíše slova *eirênê* (srov. L 10,5; L 24,36). Anděl tedy vyzývá Marii k radosti, neoslovuje ji však jejím jménem, ale dává jí jméno nové „milosti zahrnutá“, které bude vystihovat všechny okamžiky jejího dalšího života. Řecký výraz *kecharitômenê* většina exegetů překládá jako „plná Boží přízně“. Tento přívlastek je odvozen od slovesa *charitôô* „obdařit, zahrnout, naplnit milostí“¹²⁸ a znamená, že Maria je pod Božím vlivem. Zde je jasně zřetelný Boží zásah. Ve srovnání s Alžbětou a Zachariášem, kteří jsou oba dva prezentováni jako spravedliví před Bohem (L 1,6) na základě zachování předpisů zákona, Maria je milostí zahrnutá ne pro svou vlastní iniciativu, ale pro dar milosti, který dostává od Boha.¹²⁹ Na ní teď záleží, zda tento dar přijme, či nikoliv. Pozdrav Raduj se, plná Boží přízně, připomíná slova z proroctví proroka Sofoniáše,¹³⁰ kdy Maria zosobňuje Izrael - dceru Sionskou a podléhá Boží vůli.¹³¹ Dovedeme si představit, jak tato scéna byla skandální pro židovské cítění, kdy žena je středem pozornosti. Anděl svým pozdravem prolamuje pravidlo výsadního postavení mužů. Závěr pozdravu Pán s tebou, je vyslovením skutečnosti, ne přáním. Anděl jí ujišťuje o tom, že se

¹²⁶ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 57.

¹²⁷ Tento výraz jiní evangelisté překládají jako klasický pozdrav (srov. Mt 26,49; Mt 27,29; Mk 15,18).

¹²⁸ L. TICHÝ, *Slovník novozákonní řečtiny*, str. 186.

¹²⁹ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 69.

¹³⁰ Srov. G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca, Commento esegetico e teologico*, str. 116.

¹³¹ „Zaplesej, sijónská dcero, zahlahol, Izraeli! Raduj se a jásej z celého srdce, dcero jeruzalémská! Rozsudek nad tebou Hospodin zrušil, zbavil tě nepřitele. Král Izraele, Hospodin, je uprostřed tebe, neboj se už zlého!“ (Sf 3,14-15). Ve stejném významu také Za 9,9; Jl 2,21. Srov. S. GRASSO, tamtéž. Srov také R. COGGI, *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 39.

může spolehnout na Boží pomoc a podporu.¹³² Bůh ji nenechá odkázanou jen na její síly, právě naopak, bude s ní a „uschnou“ ji k uskutečnění jejího úkolu.¹³³

Maria v **L 1,29** reaguje vnitřně mlčenlivým uvažováním. Nejásá, i když andělův pozdrav vypovídá o velkém důvodu k radosti. Všude tam, kde se setkáváme s Božím poslem, ať už se jedná o příběh Zachariášův (L 1,14), nebo v pozdějším příběhu o Ježíšově narození (L 2,10), kdy pastýřům je zvěstována radostná zvěst, všude tam anděl přináší důvod k radosti. Maria však byla zaražena, dokonce se bála, stejně jako před tím Zachariáš (L 1, 12), nereagovala však slovně. Nad vším uvažuje v mysli, což je důkaz velké schopnosti empatie. Počátečním rozrušením neztrácí hlavu, její chování už dál nevykazuje žádné stopy strachu, nedůvěry a skepse. Svůj postoj demonstruje v soukromí jako výraz bezpodmínečné důvěry v Boha. Svou radost projeví až později, při setkání s Alžbětou (L 1,46-55).

Verše **L 1,30-33** popisují důvod andělova příchodu za Marii. Anděl jí sděluje důvod k radosti: je „milostiplná“, obdařená milostí a díky tomu má zvláštní výsadu mezi všemi ženami. „Toto oslovení, nikoli samo setkání s andělem, Marii poleká. Anděl jí vykládá tento pozdrav biblickým citátem Iz 7,14 v tom smyslu, že našla u Boha ‚milost‘ (charis) a tato milost spočívá v jejím vyvolení za lidskou matku, od Boha poslaného, eschatologického Mesiáše, ‚Syna nejvyššího‘.“¹³⁴ Titul „Nejvyšší“ „*ho hypsistos*“ Lukáš rád používá pro označení Boha (srov. Lk 1,35; L 1,76; L 2,14; L 6,35; L 8,28; Sk 7,48; Sk 16,17).¹³⁵ Na mnoha místech ve svém evangeliu také rád zdůrazňuje Ježíšův původ od Davida (srov. L 1,69; L 2,4.11; L 3,31; L 6,3; L 18,39-39). Mariin syn bude dědit Davidův trůn (2 S 7,12-16). Dalším důležitým motivem je pro Lukáše Ježíšova královská vláda (srov. L 19,11-27.38; Lk 22,29-30; Sk 1,3.6), která právě v L 1,33 získává přesný christologický význam. Marii je svěřen velký úkol, má dát Mesiáši, lidský život a bude to ona, kdo mu dá také

¹³² Ve SZ stejné ujištění obdrželi Jákob (Gn 28,15), Mojžiš (Ex 3,12), Jozue (Dt 31,23), v NZ např. apoštol Pavel (Sk 18,10).

¹³³ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 90.

¹³⁴ G.-P. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 31.

¹³⁵ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 70.

jméno Ježíš.¹³⁶ Je povolána, aby Mesiáš mohl skrze ni, přijmout úděl člověka a vejít tak do lidského bytí.¹³⁷

Maria se v **L 1,34** dotazuje anděla, jak se to stane. Žádá další vysvětlení. Zatím anděl mluvil pořád o ní, ale nemluvil o tom, kdo bude otcem dítěte. Maria dává najevo svou nedostatečnost vůči svěřenému úkolu. Nyní se táže nahlas. Jak jej má vykonat, když „nežije s mužem“, je tedy „panna“? V této krátké řeči je ukrytý tak nesmírný obsah, který ani nelze zcela rozkrýt, slovy vyjádřit, a pochopit tím celé poselství, které v sobě skrývá. „Lukáš zjevně vnímá Marii jako pannu v biologickém smyslu (odmítá ji nazývat Josefovou ‚manželkou‘, 2,5), ale hlavním předmětem jeho zájmu je zázrak Boží moci, která překonává lidskou neschopnost.“¹³⁸ Zvláštní na její řeči je to, že Maria nepochybuje o tom, jestli se to stane, ale ptá se, jak se to stane. Tedy jinými slovy. Maria věří tomu, co jí anděl řekl, jen se ptá na „technickou stránku“.

V **L 1,35-37** je andělova odpověď Marii rozdělena do tří částí. První část je verš L 1,35; druhá část verš L 1,36; třetí část je obsažena ve verši L 1,37.

V první části, v **L 1,35** anděl podrobně Marii vysvětluje, jak k tomu dojde. Maria je povolána k velkému úkolu, na druhou stranu však poznává svou nedostatečnost. Maria potřebuje pomoc a anděl jí odhaluje, jak jí Bůh svou životodárnou a stvořitelskou mocí uschopní k tomuto úkolu. Dominantní úlohu zde hraje Boží otcovství Ježíše. Duch svatý je ten, který oživuje.¹³⁹ V souvislosti s Duchem svatým Lukáš používá slovesa „sestoupí, zastíní“ stejně jako v L 9,34. Toto „zastínění“ je znamením Boží přítomnosti. „Mariino dítě není pouze jako Jan ‚velké před Pánem‘, ale ‚bude veliké‘, není jen naplněno Duchem svatým od mateřského lůna, ale je dokonce Duchem svatým stvořeno.“¹⁴⁰ Její syn Ježíš bude novým začátkem stvoření skrze stvořitelskou moc Boží. Bude náležet Bohu a bude svatý. Maria se tak stává v okamžiku početí - zastínění Duchem svatým

¹³⁶ Jméno Ježíš, řecky *Jésous*, hebr. Jehošua (stažený tvar Ješua) se překládá jako „Bůh pomáhá“, nebo „Bůh zachraňuje“, může také znamenat „Bůh spasí“. Od toho se také odvozuje Ježíšův titul Spasitel. Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 70.

¹³⁷ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 58.

¹³⁸ L. T. JOHNSON, tamtéž.

¹³⁹ Stejně tak Duch svatý vanul nad vodami v Gn 1,2; Sk 2,1-13, aby dal život církvi v padesátý den po Velikonocích.

¹⁴⁰ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 31.

novým stánkem úmluvy mezi Bohem a lidmi.¹⁴¹ Anděl podává Marii zprávu o zázraku pomoci znamení od Boha na příkladu neplodné Alžběty. Andělovo sdělení v **L 1,36** znamenalo pro Marii novinu, ale zároveň i pozvání, aby Alžbětu navštívila. Bůh je všemocný, může dělat zázraky, může probudit mrtvé Alžbětino lůno. Ve třetí části **L 1,37** dává anděl záruku nezvratné Boží všemocnosti. Přesvědčení, že u Boha není nic nemožného, se objevuje v celém Starém zákoně (Gn 18,14; Iz 55,11; Jr 32,17.27).

Maria je postavena před těžký úkol. Po důkladné úvaze pokorně odpovídá slovy v **L 1,38**. Dává svůj souhlas, dává najevo svůj vztah k Bohu. Tato její závěrečná slova jistě nebyla odpovědí dezorientované dívky, která rezignovaně reaguje, aniž by chápala význam slov. Výraz „služebnice Páně“ je již třetí jméno, které se vztahuje k Marii v této krátké perikopě. První je „Marie“, které dostala od svých rodičů, druhé „milostiplná“ dostává od Boha a nyní se sama tituluje jako „služebnice Páně“. Její slova jsou plná pokory, ale zároveň v sobě nesou i určitou radost z toho, že je Bohem přijata do jeho „služby“. Maria je jediná žena v celém Písmu svatém, která je nazývána „služebnicí Páně“.¹⁴² Ke zrození Mesiáše nemůže dojít bez souhlasu ženy. Logika Božího díla v dějinách respektuje pravidla lidské svobody. Pouze ve spojení dvou vůlí - Boží a člověka, může dojít k uskutečnění Božího plánu. Její slova jsou plná pokory.

4.1.3. Shrnutí

Z příběhu o předpovědi narození Ježíše se dovídáme, že Maria dostává od Boha jedinečný úkol. Její povolání k tomuto výjimečnému úkolu pocházelo z Boží náklonnosti k Marii a bylo doprovázeno působivou Boží pomocí. Mariina odpověď „*fiat*“ zní sice jednoduše, ale přesto vystihuje všechny její krásné ctnosti. Na prvním místě víru. Víru, která není jen slovem, není jen citem, ale je především životem a životodárnou silou. Vzpomeňme, u Zachariáše se

¹⁴¹ S. GRASSO, *Luca*, str. 71, tento text srovnává např. s Gn 40,30.35.

¹⁴² Titul „služebník“, „služebník Páně“ je častý ve SZ, týká se především mužů, a popisuje stav člověka před Bohem. Nejvíce je jako služebník Hospodinův zmiňován Mojžíš, celkem 15krát (Dt 34,5; Joz 1,2.7.13.15; Joz 8,31.33; Joz 11,12; Joz 12,6; Joz 13,8; Joz 14,7; Joz 18,7; Joz 22,2.4.5). Dále Jozue (Joz 24,29; Sd 2,8), Samuel (1 S 3,9.10), David (1 S 17,32.34.36 a další) a jiní, kteří byli nazváni služebníky Boží.

v podobné situaci projeví nedostatky víry, pochybuje o pravdivosti zvěstování, a proto oněmí do té doby, dokud se nevyplní andělova předpověď. Jde o kontrast znamení, němý Zachariáš a Maria, která se dovídá o naplnění předchozího proroctví. Zde se poprvé setkáváme s Lukášovým oblíbeným prostředkem, kdy prožívání Boží věrnosti u jedné postavy pomáhá k víře a důvěře u postavy druhé.¹⁴³ Lásku, kterou tak milovala Boha, že se obětuje a dává svolení stát se matkou Boží, matkou Vykupitele, matkou muže bolesti (srov. Iz 52,14; Iz 53,3). Bůh byl v jejím životě na prvním místě, což dosvědčovala její pokorná odpověď. Jistě jí bylo jasné, co se stane, pokud se naplní andělova slova a jaká bude reakce jejího okolí. Bude určitě nazvána cizoložnicí, možná bude ukamenována, a co na to vše Josef? Přesto Maria svoluje a anděl od ní odchází. Tím končí příběh o zvěstování Marie, které se dostalo jedinečného úkolu. Na jejím příběhu můžeme vyzorovat, že povolání, které přichází z láskyplné a milostivé Boží náklonnosti, je také doprovázeno působivou pomocí Boží. Ze strany člověka vyžaduje celé lidské bytí a všechnen čas. Vidíme také, že vše, co Bůh zázračně činí, je vždy spojeno s radostí. Pozorujeme, že jde o zázrak Božího početí Mesiáše, který nedokážeme vysvětlit, stejně tak, jako nedokážeme vysvětlit žádný ze zázraků, které učinil později právě tento Boží syn, Ježíš. Nedokážeme vysvětlit, jak mohl nasytit pěti chleby pět tisíc lidí, nebo jak mohl vrátit hluchým sluch a slepým zrak. My tomu můžeme jen věřit a spoléhat na Boží slovo stejně tak, jako to udělala Marie.

4.2. Navštívení Alžběty L 1,39-56

„³⁹V těch dnech se Maria vydala na cestu a spěchala do hor do města Judova. ⁴⁰Vešla do domu Zachariášova a pozdravila Alžbětu. ⁴¹Když Alžběta uslyšela Mariin pozdrav, pohnulo se dítě v jejím těle; byla naplněna Duchem svatým ⁴²a zvolala velikým hlasem: ‚Požehnaná jsi nade všechny ženy a požehnaný plod tvého těla. ⁴³Jak to, že ke mně přichází matka mého Pána? ⁴⁴Hle, jakmile se zvuk tvého pozdravu dotkl mých uší, pohnulo se radostí dítě v mém

¹⁴³ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 60.

těle. ⁴⁵ *A blahoslavená, která uvěřila, že se splní to, co jí bylo řečeno od Pána. ‘*

Mariin chvalozpěv

⁴⁶ *Maria řekla:*

,Duše má velebí Pána ⁴⁷a můj duch jásá v Bohu, mém spasiteli, ⁴⁸že se sklonil ke své služebnici v jejím ponížení. Hle, od této chvíle budou mne blahoslavít všechna pokolení, ⁴⁹že se mnou učinil veliké věci ten, který je mocný. Svaté jest jeho jméno ⁵⁰a milosrdenství jeho od pokolení do pokolení k těm, kdo se ho bojí. ⁵¹Prokázal sílu svým ramenem, rozptýlil ty, kdo v srdci smýšlejí pyšně; ⁵²vladaře svrhl z trůnu a ponížené povýšil, ⁵³hladové nasýtil dobrými věcmi a bohaté poslal pryč s prázdnou. ⁵⁴Ujal se svého služebníka Izraele, pamětliv svého milosrdenství, ⁵⁵jež slíbil našim otcům, Abrahamovi a jeho potomkům navěky. ‘

⁵⁶ *Maria zůstala s Alžbětou asi tři měsíce a pak se vrátila domů. ‘¹⁴⁴*

4.2.1. Struktura textu

V tomto příběhu se podruhé dočítáme o Marii, kde Lukáš opět prezentuje svou vlastní látku (poprvé v L 1,26-38). Popisuje mezigenerační setkání dvou žen, staré, těhotné Alžběty a mladé těhotné panny, a také reakce dvou zatím nenarozených dětí, Jana a Ježíše (**L 1,39-45**). Mariinu reakci na Alžbětina slova pozorujeme v jejím chvalozpěvu, nazývaném také Magnificat (**L 1,46-55**). Ve struktuře Magnificatu jdou zřetelně poznat semitské literární útvary verše. Obsahově začíná verši **L 1,46-48** chvalozpěvem na Boha a vyjadřuje nesmírnou radost z toho, jaký div se jí stal. Ve verších **L,49-50** velebí Božskou moc, svatost a milosrdenství. V **L 1,51-53** Maria mluví o základních principech Božího spásonosného působení. Chvalozpěv končí ve verších **L 1,54-55**, kde Maria chválí Boží věrnost vůči jeho slibům.¹⁴⁵ Celý chvalozpěv je prosycen náboženským duchem Starého zákona. Lukáš zde předvedl, jak umí pracovat se starozákonní tradicí. Chvalozpěv je složen ze starozákonních textů, především

¹⁴⁴ Bible, NZ, str. 60.

¹⁴⁵ Srov. Struktura podle J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 113, který cituje J. SCHMID, *Lukas*, str. 54.

žalmů a odkazuje na chvalozpěv Chanin v 1 S 2,1-10.¹⁴⁶ Ačkoliv obsahuje četné terminologické a tematické narážky na SZ, přesto na druhé straně odhaluje hlubokou samostatnost v teologických tvrzeních. Autor, pravděpodobně pocházející z křesťanských kruhů se neomezil na řazení citací a vzpomínek, ale vytvořil liturgické dílo, které by mohlo být příkladem pro křesťanské zpěvy (srov. Sk 2,47; Ef 5,19). V posledním verši této perikopy v **L 1,56** je zpráva o Mariině pobytu u Alžběty.¹⁴⁷

4.2.2. Výklad textu

Úryvek **L 1,39-45** mluví o Marii, která „v těch dnech“¹⁴⁸ (L 1,39), po odchodu anděla, je naplněna posvátným náboženským nadšením, které plyne z velké milosti, která se dostala jí i její příbuzné. Mariinou spontánní reakcí je, podělit se o tuto radost s Alžbětou a společně s ní uvažovat o mocném Božím působení. Proto za ní „spěchá“ (L 1,39). Důvodů mohla mít Maria víc, proč tak činí. Můžeme se domnívat, že to snad bylo proto, že své starší příbuzné chtěla pomoci, být jí na blízku, protože už byla v šestém měsíci (L 1,36) a pro starší paní to jistě nebyla lehká situace. Možná Maria odešla proto, že sama potřebovala povzbudit, protože v těch dnech došlo k tomu, o čem mluvil anděl (L 1, 35) a ona poznala, že je těhotná. Jistě to ale musel být pro Marii neodkladný důvod, což Lukáš zdůrazňuje slovem „spěchala“. Je zajímavé, že Lukáš zdůrazňuje naléhavost, s jakou Maria spěchá za Alžbětou, a přitom neuvádí konkrétní název města, kde Zachariáš s Alžbětou bydleli. Odkazuje čtenáře na nespécifikované Judovo město. I když tradice církve mluví o městu Ain Karim, situované 6 km západně od Jeruzaléma,¹⁴⁹ přesto pro nás zůstává cíl Mariiny cesty neurčen, i když je všeobecně známé, že do Judska z Galileje vedly dvě cesty. Jedna vedla údolím Esdrelon a táhla se celým hornatým územím Samařska až do Jeruzaléma. Druhá byla na východě a vedla podél řeky Jordán

¹⁴⁶ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 113.

¹⁴⁷ Srov. J. ERNST, tamtéž.

¹⁴⁸ Lukáš často používá toto slovní spojení „těch dnech“, „oněch dnech“, např. L 1,24,25; L 1,39; L 2,1; L 2,43; L 4,2; L 5,35; L 6,12; L 21,23; L 23,7; L 24,18; Sk 1,15; Sk 2,18; Sk 3,24; Sk 11,27.

¹⁴⁹ Srov. J. ERNST, tamtéž, str. 109. Také P. ŠKRABAL, *Nový zákon*, str. 97, píše, že se podle tradice církve od 5. století o tomto městečku jako bydlišti Zachariáše a Alžběty skutečně mluví.

k Jerichu a pak směřovala nahoru směrem k Jeruzalému. Tato cesta byla více využívána.¹⁵⁰ Alžběta je Mariinou návštěvou překvapena. Mariin pozdrav patří jen Alžbětě, a způsobí jí nečekané reakce, dítě se radostně pohne v jejím těle. Zachariáš, hlavní představitel úvodního evangelního vyprávění nyní zůstává v pozadí. Eschatologické pojetí tohoto příběhu naznačuje v použití slovesa *skirtaó*, což znamená poskakovat a odkazuje čtenáře opět na SZ, na Gn 25,22-23, kde „strkání“ Rebečiných dětí, Ezaua a Jákoba v jejím lůně, bylo předzvěstí jejich dalšího údělu.¹⁵¹ Nenarozené Alžbětino dítě Jan, je už před svým narozením nositelem prorockého ducha a proto rozpoznává v Marii matku budoucího Mesiáše. Také Alžbětina prorocká slova jsou překvapující a odhalují to, co je zatím tajemně skryté. Poznává nejen Mariino mateřství, ale dokonce ví o vznešenosti jejího dítěte a právě pro toto její dítě, pro ovoce jejího života, jí patří nejvyšší stupeň důstojnosti. Žádná z žen nikdy neobdržela tolik milostí jako Maria. Je blahoslavená jako vzor věřícího člověka právě pro svou pevnou víru.¹⁵² Její dítě je Pán.¹⁵³

Alžběta byla naplněna Duchem svatým a to se projevilo radostí a vděčností, které jsou patry z jejich slov, jak čteme v L 1,42. Opakovala znovu andělova slova z předchozí perikopy. Maria je požehnaná mezi ženami, poněvadž z ní se narodí ten, kterého toužebně očekávají celé generace lidí, počínaje Adamem a Evou.¹⁵⁴ Tato formulace „požehnaná mezi ženami“ (L 1,42a)¹⁵⁵ je známá už ze Starého zákona, kde byla adresována ženám, které se proslavily v historii Izraele tím, že dopomohly k záchraně Božího lidu z nebezpečí (Sd 5,24; Júd 13,18).¹⁵⁶ Mesiáš je sice ještě v Mariině „lůně“, ale je „již tady“.¹⁵⁷ A to je důvod k Alžbětině radosti. Ve verši L 1,44 čteme, že to byl

¹⁵⁰ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 109.

¹⁵¹ Srov. J. ERNST, tamtéž, str. 110. Srov. také S. GRASSO, *Luca*, str. 78.

¹⁵² Srov. J. ERNST, tamtéž, str. 111.

¹⁵³ Slovo *Pán* „Kyrios“ není vnímáno jen ve smyslu královském (srov. Ž 110,1) a mesiášském (srov. Mt 22,41-46; Mk 12,35-37; L 20,41-44), ale ve smyslu Pán jako Bůh, Jahve. Srov. R. COGGI, *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, str. 44-45.

¹⁵⁴ Srov. Gn 3,15.

¹⁵⁵ Výraz „požehnaná mezi všemi ženami“ (L 1,42a) je možné považovat za semitismus, který má význam superlativu, tj. Maria je požehnaná nade všechny ženy.

¹⁵⁶ Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 69.

¹⁵⁷ Srov. J 1,14.

důvod k radosti i pro jejího syna Jana. Alžběta nazývá Marii blahoslavenou. Maria se jí jeví jako nejpožehnanější ze všech žen. Samotné mateřství bylo v Izraeli považováno za velké znamení Boží přízně¹⁵⁸ a Maria bude matkou a to dokonce matkou Mesiáše, Spasitele. Z Alžbětínych slov je opět patrné, jaký vztah má Bůh vůči Marii. Poprvé je to zřejmé ze slov anděla, který ji nazývá milostiplnou. Je navždy požehnaná a požehnaný je i plod jejího života. Požehnání Boží, je silou a mocí, která dává a uchovává život.¹⁵⁹ Alžběta vidí v Marii hluboce věřícího člověka. Mariina víra je odpovědí na Boží náklonnost a požehnání. Věří a spoléhá na Boží lásku a pomoc, víc udělat nemůže, nemůže vše rozpoznat a pochopit, ale věří v Boží slovo, ví, že Bůh je věrný a proto v L 1,46-55 odpovídá Alžbětě jásavým chvalozpěvem, protože jejím důvodem k radosti je milostivá Boží náklonnost.

V Mariině chvalozpěvu v **L 1,46–55** Lukáš, prostřednictvím rétorických projevů, ukazuje důležitou kompoziční techniku, jakou používali všichni helénističtí historici. Neříká doslova to, co řekla dotyčná osoba, ale její řeč idealizuje. „Vidíme, jak s použitím prosópopoeie v jeho podání Maria napodobuje biblický prototyp. Pomocí řeči také vykládá smysl vyprávěných epizod.“¹⁶⁰

Nejdříve zní v **L 1,46-48** Mariina chvála Bohu za to, co učinil konkrétně pro ni. Úryvek sloky: „že se sklonil ke své služebnici v jejím ponížení“ (L 1,48) vybízí k hlubšímu zamyšlení. Jak si je máme vykládat? Řecký termín „*tapeinosis*“, který Lukáš použil, odpovídá stavu ponížení, chudoby, deprese, neplodnosti. Jenže to není skutečný stav Marie. Není důvod, proč bychom měli do tohoto stavu zasazovat stav Marie. Maria přece nebyla neplodná jako Chana (srov. 1 S 1,11), nebyla pronásledována jako Hagar (srov. Gn 16,11) a nebyla otrokyní jako Izraelité v Egyptě (srov. Dt 26,7).¹⁶¹ Význam slova „ponížení“, tak jak ho zde chápeme, by mohlo znamenat, že se Maria cítí slabá před Bohem ve své malosti a nedostatečnosti splnit svěřený úkol. Je zajímavé, že se Maria ani

¹⁵⁸ Srov. Gn 9,1; 17,16.20.

¹⁵⁹ Srov. Gn 1,22.28; Gn 2,3; Gn 9,1; Gn 12,2 a další.

¹⁶⁰ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 64.

¹⁶¹ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 78.

slůvkem nezmíní, že se má stát matkou Božího syna. V těchto úvodních verších jejího chvalozpěvu také nalzáme další důvod jejího poženání. Maria našla Spasitele, byla „zachráněna“. I ona potřebovala Spasitele. Její radost je obrovská, dokonce „jásá“ v Bohu.¹⁶² Čím její srdce přetéká, to vychází ústy ven. Ve výroku „Hle, od této chvíle budou mne blahoslavít všechna pokolení“ (L 1,48b) mluví prorocky o své osobě, nikoli však v souvislosti s tím, čím je ona, ale co jí učinil Bůh.¹⁶³ Řadí se tak mezi starozákonní prorokyně Mirjam (Ex 15,20n), Debóru (Sd 5) a Júdit (Júd 12). Maria, se stala blahoslavenou od té doby, kdy se stala Matkou Spasitele, jak to dosvědčuje její příbuzná Alžběta.¹⁶⁴ Maria i nadále zůstává ve své pokoře, nepovyšuje se.

Verše **L 1,49-50** jsou ukázkou, jak Maria znala Boha. Toho, kterého uctívá, také zná, k němu se modlí a mluví o Něm, jaké dělá veliké věci a jak je mocný. Toto osobní poznání Boha, jako toho, který je mocný, dokáže posílit víru. V biblické tradici Bůh své milosrdenství projevoval na základě smlouvy se svým lidem. Bůh byl ten, který přichází jako záchrana. Pomoc vlídného a milujícího Boha je tedy zaměřena na ty, kdo se ho „bojí“. Ne všem. Biblický strach z Boha není zde chápan tak, jak ho známe všeobecně. Zde je slovo strach synonymem slova milovaný (srov. Dt 8,6). „Každý jednotlivec z miliónů těchto nespočetných generací by mohl vyprávět o Božím milosrdenství stejně jako ona. Maria na sobě necítí nic zvláštního, protože se nedívá na sebe, ale na Boží neměnnost. Její případ Božího slitování je přes svou velikost jen jedním z dlouhé řady ostatních.“¹⁶⁵

Chvalozpěv pokračuje dále slovy ve verších **L 1,51-53**. Podrobně se zde vypočítávají Boží minulé i současné převratné zásahy. Popisuje se tak Boží milosrdenství vůči izraelskému lidu.¹⁶⁶ Skutečnost, že si Bůh Marii vybral, se jí jeví jako příklad toho, jak Bůh jednal, jedná a bude jednat. Bůh však svým

¹⁶² Podobně jako říká žalmista: „Stezku života mi dávaš poznat: vrcholem radosti je být s tebou, ve tvé pravici je neskonale blaho.“ (Ž 16,11).

¹⁶³ Církevní otcové Marii z tohoto důvodu nazvali prorokyní. Mariánská úcta v církvi tento titul ještě zvětšila, když Marii nazvala „Královnou proroků“.

¹⁶⁴ Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 70.

¹⁶⁵ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, str. 35.

¹⁶⁶ Srov. Iz 41,8; Iz 44,1.21; Iz 45,4; Iz 48,20.

zásahem mnohdy narušuje lidskou logiku, tak jak to vidíme v L 1,51-53.¹⁶⁷ Výraz „Prokázal sílu svým ramenem (L 1,51), jak naznačuje řecké sloveso *diaskorpizô*, pochází z podstatného jména *skorpios*, které označuje válečný stroj, pomocí něhož se házely kameny.¹⁶⁸ Sloveso *diaskorpizô* pochází z vojenského světa, pomocí kterého se popisuje vítězství nad nepřítelem. Stejně tak i Bůh převládá nad lidmi agorantními a vychloubačnými.

Ve verších **L 1,54-55** se mluví o Božím milosrdenství vůči Izraeli.¹⁶⁹ Maria prožívá tuto zvláštní zkušenost s Bohem, která ji hluboce zasáhla. Častokrát ve svém dětství slyšela od svých rodičů, nebo v synagóze, o tom, jak si Bůh povolal praotce Abraháma, jak s ním uzavřel smlouvu a pak i smlouvy další s jeho potomky.¹⁷⁰ Zнала Boží věrnost, a proto když byla povolána ona, dokázala se v dané situaci orientovat. Věděla, že povolání stát se matkou Spasitele se jí stalo právě proto, že Bůh zachoval věrnost k Abrahámovi. Toto vědomí Marii chránilo před přehnaným pocitem osobní důležitosti.¹⁷¹

V **L 1,56** Lukáš uzavírá příběh o setkání dvou budoucích matek krátkou větou o tříměsíčním pobytu Marie u Alžběty. Její přítomnost byla pro Alžbětu jistě velkým požehnáním. Maria je tady dávana do souvislosti s Hospodinovou schránou (srov. 2 S 6,11). Její návštěva u Alžběty splnila svůj účel a může se vrátit zpět.¹⁷² Podělila se s Alžbětou o radost z Boží přízně a milosrdenství. Maria se tedy vrací domů, nikoliv tedy ke svému snoubenci Josefovi, jak by se dalo přepokládat.¹⁷³

4.2.3. Shrnutí

Tento příběh, který vyprávěl o setkání Marie a Alžběty je kromě svého obsahu a teologického poselství, také ukázkou Lukášova literárního umění. Shromažďuje jednotlivé krátké události ze života zainteresovaných osob

¹⁶⁷ Srov. 1 S 2,7; Jb 12,19; Jb 22,29; Sir 10,14; Sir 11,4-6; Iz 2,12-17; a další, v NZ např. L 13,30 aj.

¹⁶⁸ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 81.

¹⁶⁹ Srov. Iz 41,8-10; 2 S 22,51.

¹⁷⁰ Srov. Gn 17,7; Ex 2,24; Ex 6,5; Lv 26,42.45; Ez 16,60 aj.

¹⁷¹ Srov. G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, str. 171-180.

¹⁷² Srov. L 1,23.38.56 a L 2,20.29.51.

¹⁷³ Srov. G. RAVASI, tamtéž, str. 178. Srov. také J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 119.

a následně je spojuje do souvislého, delšího vyprávění. Maria se po andělově zprávě vydává k Alžbětě, své příbuzné a stává se tak vlastně první zvěstovatelkou, protože přináší Ježíše druhým lidem. Tím, že Lukáš klade důraz na intenzitu, s jakou Maria odchází, čtenáře poučuje o tom, že člověk nemá otálet, pokud se jedná o sdílení radosti, nebo službu bližnímu. Pro čtenáře by bylo jistě zajímavé, kdyby Lukáš sdělil název města, kam Maria odchází. On však zdůrazňuje, že není důležité „kde“ se nachází domov Zachariáše a Alžběty, ale „co“ bylo příčinou návštěvy. Důvodem návštěvy nebyla zvědavost, aby se Maria přesvědčila, zda to, co jí anděl říkal (L 1,36) je pravda. Maria slovům anděla věřila na rozdíl od Zachariáše, kterému se dostalo od anděla stejné zvěsti (L 1,13). Oba se sice tážou na způsob, jak se to stane (Zachariáš v L 1,18; Maria v L 1,34) ale ve své duši, do které vidí jen Bůh, k otázce přistupují rozdílně. Zachariáš pochybuje, Maria věří. Proto Bůh, který vidí do srdcí lidí (srov. 2 K 5,11) zpětně prostřednictvím anděla reaguje. Zachariáš oněmí pro svou nevěru (L 1,20), Marii anděl postupně vysvětluje, jak se to stane (L 1,35). Maria je silná jak po psychické stránce (řecky *psychê*), tak po stránce duchovní (řec. *pneuma*). Zachariáš je uschopněn projevít slovy svou nevýslovnou radost teprve až po narození syna (L 1,67-79), Maria může hned při setkání s Alžbětou (L 1,46-55).¹⁷⁴

Lukáš přirovnává Marii k arše úmluvy (srov. 2 Sam 6, 1-11). Stejně jako archa úmluvy obsahovala desky Desatera a byla zárukou Boží přítomnosti, tak i Maria měla ve svém lůně pravého Božího Syna.¹⁷⁵ Událo se to skrze Ducha svatého. Plnost Ducha svatého závisí na vztahu k Ježíši Kristu. S Kristem máme všechno, ale nezávisle na něm nemůžeme mít nic. Další hlubokou myšlenkou této perikopy je skutečnost, že kde je plnost Ducha svatého, tam je i pravá radost. Na druhé straně lze říci, že kde chybí radost, tam chybí chvála i vděčnost, tam chybí přítomnost Ducha svatého. Z Mariina chvalozpěvu je patrné, že Boží slovo je projevem Ducha svatého, je základem, na kterém je nutno stavět, když člověk

¹⁷⁴ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 77 srovnává podobnost chvalozpěvů Zachariáše a Marie a upozorňuje na skutečnost, že mají společných dvanáct slov (řecky: *Abraam, hagios, aiôn, eleos, theos, Israël, kyrios, laleô, mimneskomai, pais, patêr, poieô*) a tři slovní kořeny (*sôtêr, hypsoô, fobeomai*).

¹⁷⁵ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 111.

hledá plnost Ducha svatého. Magnificat se tak pro nás stává výzvou. Stejně jako Maria máme i my přijímat to, co nám Bůh dává, máme mu věřit, spolupracovat s Ním a jemu děkovat.¹⁷⁶

4.3. Ježíšovo narození, L 2,1-20

Další významné události z Mariina života nalézáme v příběhu Ježíšova narození. Lukášovo vyprávění je daleko podrobnější a obsáhlejší než vyprávění Matoušovo (Mt 1,18-25). Ostatní dva evangelisté (Marek a Jan) o Ježíšově narození a událostech, které narození předcházely, a které po narození následovaly, mlčí. Lukáš Ježíšovo narození popisuje takto:

„¹Stalo se v oněch dnech, že vyšlo nařízení od císaře Augusta, aby byl po celém světě proveden soupis lidu. ²Tento první majetkový soupis se konal, když Sýrii spravoval Quirinius. ³Všichni se šli dát zapsat, každý do svého města. ⁴Také Josef se vydal z Galileje, z města Nazareta, do Judska, do města Davidova, které se nazývá Betlém, poněvadž byl z domu a rodu Davidova, ⁵aby se dal zapsat s Marií, která mu byla zasnoubena a čekala dítě. ⁶Když tam byli, naplnily se dny a přišla její hodina. ⁷I porodila svého prvorozeného syna, zavinula jej do plenek a položila do jeslí, protože se pro ně nenašlo místo pod střechem. ⁸A v té krajině byli pastýři pod širým nebem a v noci se střídali v hlídkách u svého stáda. ⁹Náhle při nich stál anděl Páně a sláva Páně se rozzářila kolem nich. Zmocnila se jich veliká bázeň. ¹⁰Anděl jim řekl: ‚Nebojte se, hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechny lid. ¹¹Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově. ¹²Toto vám bude znamením: Naleznete děťátko

¹⁷⁶ Papež Pavel VI. ve své apoštolské exhortaci *Cultus Marialis* (o správném způsobu a růstu uctívání Blahoslavené Panny Marie), z 2. 2. 1974, v čl. 18 píše: „Maria je dále Panna, která se modlí. To je zřejmě při její návštěvě u matky předchůdce. Při této návštěvě zazpívala svůj chvalozpěv Bohu, zpěv pokory, víry a naděje: Velebí má duše Pána - to je Magnificat, nejvlastnější Mariina modlitba, píseň mariánského období, v které se soustřeďuje radost starého a nového Izraele. Neboť - jak to, naznačuje, zdá se svatý Irenej - v Mariině zpěvu splývá jásot Abrahámův, tušícího Krista a hlas prorocky předvídané Církve: ‚Jásající Maria volala prorocky jménem Církve: ‚Velebí má duše Pána.‘ A opravdu, chvalozpěv blahoslavené Panny Marie se tak rozšířil, že se stal společnou modlitbou celé Církve všech časů.“ PAVEL VI. *Cultus Marialis, apoštolská exhortácia* [online]. Oficiální stránka katolíckej cirkvi na Slovensku © KBS 1997-2010, [cit. 2010-02-27]. Dostupné na: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103168>.

v plenkách, položené do jeslí. ¹³A hned tu bylo s andělem množství nebeských zástupů a takto chválili Boha: ¹⁴Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi; Bůh v nich má zalíbení. ‘

¹⁵Jakmile andělé od nich odešli do nebe, řekli si pastýři: ‚Pojďme až do Betléma a podívejme se na to, co se tam stalo, jak nám Pán oznámil.‘ ¹⁶Spěchali tam a našli Marii a Josefa i to děťátko položené do jeslí. ¹⁷Když je spatřili, pověděli, co jim bylo řečeno o tom dítěti. ¹⁸Všichni, kdo to uslyšeli, užasli nad tím, co jim pastýři vyprávěli. ¹⁹Ale Maria to všechno v mysli zachovávala a rozvažovala o tom. ²⁰Pastýři se pak navrátili oslavující a chválíce Boha za všechno, co slyšeli a viděli, jak jim to bylo řečeno. ¹⁷⁷

4.3.1. Struktura textu

V příběhu o Ježíšově narození, který inspiroval nespočetné množství umělců všech dob a směrů, a ve kterém díky Lukášovi můžeme nahlédnout i do života Marie, můžeme spatřit následující členění do tří částí. První část **L 2,1-7** vypráví o narození Ježíše v Betlémě. Druhá část **L 2,8-14** popisuje nebeské zvěstování prostřednictvím Anděla Páně. Ve třetí části, v posledních verších této perikopy **L 1,15-20** nacházíme potvrzení Božského poselství. V tomto pořadí si můžeme všimnout vzájemné návaznosti jednotlivých částí. Nádhera andělského chvalozpěvu osvětluje předchozí scénu a také scénu následující L 2,15-20. Skryté narážky obsažené ve vypravování, mírně konkrétní o zrození, vyzdvihují důstojnost zjevení. Pastýři před jesličkami vidí a jasně rozeznávají, kdo je toto narozené dítě. Jsou prvními svědky slova. ¹⁷⁸

4.3.2. Výklad textu

V prvních verších **L 2,1-7** nás Lukáš seznamuje s politickou situací v Judsku. Jeho údaje, týkající se časového určení soupisu však nejsou přesné. Zmiňuje prvního římského císaře Gaia Octaviana Augusta, který vládl od roku 27 před Kr. do roku 14 po Kr. Také druhá jmenovaná osoba, Publius Sulpicius

¹⁷⁷ Bible, NZ, str. 61-62.

¹⁷⁸ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 134-135.

Quirinius, je postava velmi známá z historických pramenů. Tento muž vykonával četné funkce v Římské říši, byl císařským legátem v Sýrii. Můžeme říci, že doba vlády Augusta, byla dobou míru a prosperity. Byl mu dokonce udělen titul „Spasitelem světa“. Biblická tradice interpretuje sčítání lidu jako nedostatek důvěry vůči Bohu a také jako formu donucovací moci (srov. 2 S 24,1-9; 1 Pa 21,1-5). Z židovského pohledu bylo sčítání lidu nástrojem modlářské moci, ne znamení míru a blahobytu. Nicméně, nařízené sčítání lidu římským císařem sloužilo jako prostředek k uskutečnění Božího plánu.¹⁷⁹

V historických pramenech nalézáme jen pouhé náznaky o sčítání lidu, které popisuje Lukáš. Stává se tak jediným přímým svědkem tohoto sčítání lidu v době Herodově, protože ostatní historické prameny mluví o sčítání lidu, které se uskutečnilo až v roce 6 po Kr., když se Římané ujali vlády nad Judskem a sesadili tak Herodova syna Archelaa.¹⁸⁰

Lukáš ve čtvrtém verši pokračuje, že i Josef se vydal se svou snoubenkou Marií do Betléma¹⁸¹ k soupisu, protože pocházel z rodu Davidova. Na první pohled by se mohlo zdát, že vše má pod kontrolou císař Augustus tím, že vydává rozhodnutí. Chtěl tím posílit svou moc nad velkou říši, kterou spravoval. Zároveň však, aniž by on chtěl, to přineslo dvě pozitiva. Za prvé se vyplnilo Micheášovo proroctví (srov. Mi 5,1), a za druhé posílil Ježíšovo tvrzení, že je Mesiáš, protože bylo již před staletími prorokováno, že se Mesiáš narodí právě v Betlémě. Ve skutečnosti tedy vše řídila Boží prozřetelnost, ne císař Augustus (srov. Př 21,1). Bůh byl ten, který určil místo a čas, kdy se má narodit jeho Syn. Je zde zachována tradice královské rodiny. Je zde syn Davidův, z Davidova potomstva, narozený v městě Davidově. Josef s Marií jen poslušně plní nařízení. To proto, aby Mesiáš vstoupil do dějin tam, kde začíná davidovská linie a to z toho důvodu, aby byl zřetelný kontrast mezi údajným vládcem světa Augustem a pravým králem světa, jehož vláda nebude mít konce, Ježíšem.¹⁸²

¹⁷⁹ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 95-96.

¹⁸⁰ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 136-139.

¹⁸¹ Betlém je zmíněn ve SZ celkem 28krát (Gn 35,19; Gn 48,7; Sd 17, 7.8.9; Sd 19,1,2; Sd 19,18; Rt 1,1.2.19.22; Rt 2,4; Rt 4,11; 1 S 16,4; 1 S 17,12.15; 1 S 20,6.28; 2 S 2,32; 2 S 23,14; 1 Pa 2,51; 1 Pa 4,4; 1 Pa 11,16.26; 2 Pa 11,6; Jr 41,17; Mi 5,1). V NZ je Betlém uveden celkem 8krát (Mt 2,1.5.6.7; Mt 2,16; L 2,4.15; J 7,42).

¹⁸² Srov. D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, str. 40-42.

Samotné Ježíšovo narození je popisováno velmi stručně. Vyjádření „když tam byli“ zdůrazňuje místo Ježíšova narození: bylo to tam - v Betlémě. Maria porodila své prvorozené dítě, které zavinula do pruhů látky. Ve Vulgátě je použit výraz „*pannus*“, což by odpovídalo výrazu do „útržků látky“. Zavinuté dítě položila do jeslí, přesněji řečeno do žlabu,¹⁸³ který byl určen ke krmení zvířat, protože v přelidněném Betlémě, v noclehárně už pro ně nebylo místa.¹⁸⁴ Maria v těchto verších přebírá aktivní roli, ona je ta, která porodí, která zavinie a která položí do jeslí narozeného Mesiáše. Řecký výraz *katalyma* je překládán jako „obývací“, „dům“, „pokoj“, nebo „hotel“. Určitě to bylo v domě. Nemusíme tedy nutně vidět za tím, že Maria položila dítě do jeslí, nějakou stáj, ale spíše místnost, kde mohla být třeba i zvířata.¹⁸⁵

V **L 2,8-14** se prostřednictvím Lukáše dovídáme, o tom, že první, kdo se dozvěděli radostnou zvěst o narození zachránce Izraele, Mesiáše, byli pastýři, kteří hlídali svá stáda. Proč zrovna pastýřům? Snad proto, že předobrazují představené v církvi (Ef 4,11), nebo se hodí do teologického rámce Lukáše, který si všímá chudých a opovrhovaných židovským světem? Ježíšův praotec, král David, pásal u Betléma své stádo (1 S 17,15.28.34nn) a byl tam Bohem povolán za krále (1 Sam 16,1-13). Lze tedy tušit, co bude z tohoto dítěte (srov. Mt 2,6). Pastýřům, kteří kvůli své práci nemohli dodržovat zákon, neplnili si své náboženské povinnosti, tak těm je jako prvním oznámena radostná zvěst.¹⁸⁶ Tyto silné a drsné chlapy, kteří chránili své ovce před dravou zvěří i před zloději, nečekaně uprostřed noci oslní záře a oni se bojí. Bojí se až tak moc, že je anděl musí uklidňovat. Nešlo zřejmě jen o nějaký lidský úžas. V první Lukášově kapitole pozorujeme, že tam kde se objevil Boží posel, který přinášel radostnou zprávu, se nejdříve objevuje bázeň a strach. Lukáš pro popis oznámení zvěsti, kterou anděl přináší, a která není jen radostná a dobrá, ale také má moc změnit život příjemce, používá řec. slovo *euaggelizomai* (L 2,10).¹⁸⁷ Zachariáš se bál

¹⁸³ S. GRASSO, *Luca*, str. 98 uvádí, že slovo žlab je ve SZ v LXX uvedeno 7krát (2 Pa 32,28; Jb 6,5; Jb 39,9; Př 14,4; Iz 1,3; Abk 3,17; Jl 1,17).

¹⁸⁴ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 37.

¹⁸⁵ Srov. S. GRASSO, tamtéž, str. 99. Srov. také D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Matouše*, str. 64.

¹⁸⁶ Srov. S. GRASSO, tamtéž.

¹⁸⁷ Srov. S. GRASSO, tamtéž.

anděla v chrámě (L 1,12), také Maria byla rozrušená při setkání s andělem (L 1,29.30). Bázeň a strach jsou normální reakcí na zjevení Boží slávy, aby byl zřetelný kontrast mezi tím, kdo je člověk a kdo je Bůh. A teprve potom, po andělově výzvě se dovídají přesný důvod jeho návštěvy. Anděl jim sděluje: „Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově.“ (L 2,11). Výraz „dnes“ označuje den, ve kterém dochází naplnění již dlouho očekávané předpovědi (srov. L 4,21; L 5,26; L 12,28; L 13,32-33; L 19,5.9; L 22,34.61 a L 23,43). Narození Ježíše platí pro pastýře („vám“; srov. Iz 9,5) i „celému lidu“ (L 2,10). „Spasitel“ je běžný titul pro Hospodina (srov. 1,47) i pro vyvýšeného Krista (srov. F(p) 3,20; Sk 5,31; Sk 13,23; J 4,42), ale též pro římského císaře. Bližší určení „Kristus“ (Mesiáš) a „Pán“ vyjadřují, že jediný v církvi zvěstovaný Kristus (srov. Sk 2,36) je „Spasitel“ a že není jiného.¹⁸⁸ Ale tím anděl nekončí, on je dokonce za tímto Mesiášem posílá a sděluje jim „poznávací znamení“¹⁸⁹ podle kterého s jistotou poznají, že je to On. A najednou tu bylo další „množství nebeských zástupů“ (L 2,13), kteří chválili Boha. Hymnus, „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi“ (L 2,14) je tvrzením, že Bůh je oslaven, že začíná Boží vláda na zemi. V protikladu proti sobě pojmy sláva - pokoj, na výsostech - na zemi, Bohu - lidem. Tím, že Boží syn se narodil jako lidské dítě, je Bůh oslaven a pro lidstvo začíná „nová éra“. Lidé dobré vůle jsou pak ti, kdo se snaží plnit vůli Boží.¹⁹⁰

V poslední části této perikopy **L 2,15-20** se dočítáme, že pastýři reagují na andělova slova a přicházejí se přesvědčit o tom, co jim sdělil. A skutečně nalézají vše tak, jak jim řekl. Nalézají Marii, Josefa a dítě. Pastýři jsou tak první svědci Ježíšova narození a prostřednictvím Marie nacházejí Ježíše, zdroj radosti a pokoje ve světě. Maria se zde zase dostává do popředí Lukášova zájmu. Spolu s ostatními vyslechne, co pastýři říkají o dítěti, ale není překvapena jako ostatní. Maria „rozvažovala“ o slovech anděla a „zachovávala“ je ve svém srdci. Už měla dříve od anděla „jisté informace“ o narození jejího a Božího syna, ale až nyní

¹⁸⁸ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 145.

¹⁸⁹ J. ERNST, tamtéž, str. 146 píše, že zpráva, která je stvrzena „znaméním“ je zárukou toho, že je náležitě vysvětlena a proto bude i správně pochopena. Uvádí také příklady ze SZ (Ex 3,12; 1 S 2,34; 1 S 14,10; 2 Kr 19,29; 2 Kr 20,9; Iz 37,30; Iz 38,7).

¹⁹⁰ Srov. J. ERNST, tamtéž str. 147. Srov. také P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 38.

v pomalu rozvíjejícím se příběhu, objevuje vnitřní logiku událostí, jejich hlubší smysl si dává dohromady a vše uchovává ve svém srdci. Odchod pastýřů Lukáš popsal tím nejjednodušším způsobem. Vrací se ke svému stádu, které na chvíli opustili. Ale jejich poselství je stále mezi lidmi živé. Slyšeli Boží slovo a viděli jeho naplnění.¹⁹¹

4.3.3. Shrnutí

Hlavními tématy tohoto příběhu jsou dvě skutečnosti. První je narození Ježíše v Betlémě a druhou skutečností je zjevení Boží slávy, která se zjevila obyčejným lidem. Lukášovo vyprávění je zakotvené v historii, kterou vede Bůh tak, jak chce sám. To je zřejmé z prvních sedmi veršů (L 2,1-7), kde je, mimo jiné, psáno, že se Ježíš narodil v Betlémě, ačkoliv Josef s Marií bydleli podle Lukáše v Nazaretě. Aniž by se nějak sami snažili, Boží prozřetelnost je vedla na místo, které bylo již předem předpověděné. Skutečnost, že se pro svatou rodinu nenašlo místo, je symbolickým postojem, který vůči Ježíši zaujímá svět. Marii zde chápeme jako symbol církve. Tak jako Maria „vše uchovávala ve svém srdci“ (L 2,19), tak i církve uchovává evangelium. Maria se stala matkou Spasitele, nositele skutečného míru, nositele pokoje. Narození Ježíše proběhlo v obyčejnosti a jednoduchosti, v paradoxu, ve kterém Bůh ukazuje právě svou velikost a sílu. Ježíšova matka Maria je v příbězích z Ježíšova dětství jedinou dospělou osobou, která ho bude provázet i během jeho veřejného působení. Lukášovým záměrem nebylo prezentovat ji jako nějakého očitého svědka, ale vykresluje nám ji jako vzor k následování v její pokoře, víře a poslušnosti.¹⁹²

4.4. Představení Ježíše v chrámě, L 2,21-40

„²¹Když uplynulo osm dní a nastal čas k jeho obřízce, dali mu jméno Ježíš, které dostal od anděla dříve, než jej matka počala.

²²Když uplynuly dny jejich očišťování podle zákona Mojžíšova, přinesli

¹⁹¹ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 100.

¹⁹² Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 71.

Ježíše do Jeruzaléma, aby s ním předstoupili před Hospodina-²³ jak je psáno v zákoně Páně: ‚vše co je mužského rodu a otvírá život matky, bude zasvěceno Hospodinu‘ - ²⁴ a aby podle ustanovení zákona obětovali dvě hrdličky nebo dvě holoubata.

²⁵V Jeruzalémě žil muž jménem Simeon; byl to člověk spravedlivý a zbožný, očekával potěšení Izraele a Duch svatý byl s ním. ²⁶Jemu bylo Duchem svatým předpověděno, že neužije smrti, dokud nespatří Hospodinova Mesiáše. ²⁷A tehdy veden Duchem přišel do chrámu. Když pak rodiče přinášeli Ježíše, aby splnili, co o dítěti předpisoval Zákon, ²⁸vzal ho Simeon do náručí a takto chválil Boha: ²⁹ ‚Nyní propouštíš v pokoji svého služebníka, Pane, podle svého slova, ³⁰ neboť mé oči viděly tvé spasení, ³¹ které jsi připravil přede všemi národy-světlo, jež bude zjevením pohanům, slávu pro tvůj lid Izrael. ‘

³³Ježíšův otec a matka byli plni údivu nad slovy, která o něm slyšeli. ³⁴A Simeon jim požehnal a řekl jeho matce Marii: ‚Hle, on jest dán k pádu i k povstání mnohých v Izraeli a jako znamení kterému se budou vzpírat - ³⁵ i tvou vlastní duši pronikne meč - aby vyšlo najevo myšlení mnohých srdcí. ‘

³⁶Žila tu i prorokyně Anna, dcera Fanuelova, z pokolení Ašerova. Byla již pokročilého věku; když se jako dívka provdala, žila se svým mužem sedm let ³⁷ a pak byla vdovou až do svého osmdesátého čtvrtého roku. Nevycházela z chrámu, ale dnem a nocí sloužila Bohu posty i modlitbami. ³⁸A v tu chvíli k nim přistoupila, chválila Boha a mluvila o tom dítěti všem, kteří očekávali vykoupění Jeruzaléma.

³⁹Když Josef a Maria vše řádně vykonali podle zákona Páně, vrátili se do Galileje do svého města Nazareta.

⁴⁰Dítě rostlo v síle a moudrosti a milost Boží byla s ním. ¹⁹³

4.4.1. Struktura textu

Literární struktura perikopy **L 2,21-40** je předmětem četných sporů. Tematický střed tvoří bezpochyby chvalozpěv Simeona v jeruzalémském chrámě. V Malachiášově proroctví (Mal 3,1b) o Pánu, který bude přítomen mezi

¹⁹³ Bible, NZ, str. 62.

svým lidem v eschatologické době, se proroctví uskutečňuje v okamžiku, kdy v náručí své matky je Ježíš přinesen do chrámu. Tomu předchází krátká poznámka o očišťování a představení **L 2,21-24**. S postavou Simeona nás autor seznamuje ve verších **L 2,25-28**. Pastýři vybraní jako první, už oslavili narození Mesiáše chválami a poděkováním (L 2,20). Teď ale autor Lukášova vyprávění o Ježíši je nucen sladit úvahy a chvalozpěvy s proroctvími povolanych svědků, kterými jsou Simeon a Anna. V **L 2,29-35** zaznívá Simeonův chvalozpěv (L 2,29-32), reakce Ježíšových rodičů (L 2,33) a Simeonova slova o Ježíšovi (L 2,34) a o jeho matce Marii (L 2,35). Verše **L 2,36-38** mluví o prorokyni Anně, která potvrzuje Simeonovo proroctví, mluví o Mesiáši a jeho vykupitelském úkolu pro svět a svým svědectvím tak potvrzuje, že právě v Ježíši se naplnilo čekání Jeruzaléma na spásu. Cyklus vyprávění o narození, obřezání a uvedení Ježíše do chrámu evangelista zakončuje v **L 2,39-40** poznámkou o tom, že Josef i Maria odcházejí zpět do Nazareta, kde Ježíš dozraje ke svému prorockému úkolu.¹⁹⁴ Již potřetí se seznamujeme s příběhem, který ostatní evangelisté ve svých evangeliích neuvádějí.

4.4.2. Výklad textu

Text **L 2,21-40** nás posouvá z Betléma, kde se Ježíš narodil a sdílel skrze bezmocnost a chudobu všechny stránky lidského údělu, do Jeruzaléma. Prostřednictvím tohoto vyprávění, které můžeme nazvat „mezigeneračním setkáním v jeruzalémském chrámě“, je nám opět umožněno nahlédnout do Mariina života. V prvních čtyřech verších (**L 2,21-24**) se dovídáme o třech obřadech ze židovské tradice, kterými musely projít židovské rodiny, kterým se narodil potomek. Ježíš „prochází“ prvním obřadem, osmého dne po svém narození je obřezán ve shodě s Hospodinovým zákonem (srov. Lv 12,3) a dostává jméno.¹⁹⁵ Obřezání zastávalo funkci začlenění dítěte do vyvoleného národa. Obřízka byla známkou přináležení k vyvolenému Božímu lidu. Je zde

¹⁹⁴ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 152-153.

¹⁹⁵ „Při obřízce bylo dááno dítěti jméno, které obyčejně obsahovalo něco příznačného u dítěte nebo přání rodičů, nebo bylo to jméno prorocké.“ P. ŠKRABAL, *Nový zákon*, str. 100.

dítě, které není poddáno moci zákona, a přesto je to dítě, které se rodí pod zákonem a to z toho důvodu, aby byl tento zákon naplněn. „S odkazem na věrnost Zákonu je vykonáno očišťování prvorozeného a šestinedělky v jeruzalémském chrámu (Lv 12; Nu 18,5n), zatímco zasvěcení v chrámu nebylo zákonem předepsáno (srov. však Ex 13,2nn).“¹⁹⁶ Z Lukášova svědectví je jasné, že Maria se zúčastnila této oběti sama, což svědčí o její velké zbožnosti, která ji vyčleňuje z řad běžných matek. Ve své pokoře se považovala za obyčejnou židovskou matku, která byla vázána židovskými zvyky, Mojžíšovým zákonem.¹⁹⁷

Čtyřicátý den po narození Ježíše jej Maria s Josefem přináší do jeruzalémského chrámu, k druhému obřadu, který symbolizoval vykoupení prvorozeného dítěte. Vše prvorozené bylo obětováno Bohu jako připomínka vyjití Izraelců z egyptského otroctví, a bylo vypláceno pěti šekeli (srov. Ex 13,14-16; Nu 3,12; Nu 18,15-16). Nicméně Lukáš, nepíše o žádné finanční částce, za kterou by byl Ježíš vykoupen. Psal jen o tom, že Ježíš byl představen Hospodinu (L 2,22).¹⁹⁸ Čtyřicátý den byl rovněž dnem, kdy matka po narození syna, procházela obřadem očišťování, protože byla obřadně nečistá a nemohla vejít do chrámu. „Podle Lv 12,6 má žena obětovat ke svému očištění ročního beránka a hrdličku nebo holoubě, ale pokud je chudá (podle Lv 12,8), může přinést oběť, kterou popisuje Lukáš. Rodiče jsou opět vylíčení jako ti, kdo patří mezi chudé.“¹⁹⁹

Staříčský Simeon je v **L 2,25-28** charakterizován jako muž spravedlivý,

¹⁹⁶ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 38.

¹⁹⁷ Pavel VI. ve své apoštolské exhortaci *Cultus Marialis* (o správném způsobu a růstu uctívání Blahoslavené Panny Marie), z 2. 2. 1974, v čl. 20, píše: „Maria je konečně Panna, která přináší oběť. To se projevuje v obětování Ježíše v chrámě. Církev pod vedením Ducha Svatého zpozorovala v této události kromě splnění a završení zákonů o obětování prvorozeného a očišťování matky spásonosné tajemství, patřící do dějin spásy: Církev si všimla, že toto prvotní obětování Slova, které se stalo tělem, Bohu při příchodu na svět pokračuje; zpozorovala, že se tu zvěstuje spása všech lidí, když Simeon nazval malého Ježíška světlem k osvětlení pohanů a slávou Izraele, poznal v něm Mesiáše, Spasitele všech; konečně prorocky pochopil i vztah tohoto tajemství ke Kristovu utrpení. Simeonova slova totiž spojují v jediném prorocství Syna - „znamení, kterému budou odporovat“ - a Matku, jejíž duši pronikne meč - tato Simeonova slova se naplnila a Kalvárii. Tedy toto tajemství spásy ve svých různých aspektech vede svou vlastní povahou od Kristova obětování v chrámě k spasitelnému tajemství kříže. Nakonec sama Církev - zvláště od doby středověku - zpozorovala v Panně Marii, nesoucí Syna do Jeruzaléma, aby ho představila Pánu, obětní vůli, která převyšuje obvyklý smysl tohoto obřadu.“ PAVEL VI. *Cultus Marialis, apoštolská exhortácia* [online]. Oficiální stránka katolíckej cirkvi na Slovensku © KBS 1997-2010, [cit. 2010-02-27]. Dostupné na: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103168>.

¹⁹⁸ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 105.

¹⁹⁹ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 76. Srov. také S. GRASSO, tamtéž, str. 104.

zbožný, oddaný Bohu. Věřil, že Bůh pošle Mesiáše, který bude potěšením Izraele. „Krásný pojem ‚potěšení Izraele‘ naznačuje, že své naděje zakládal na výrocích, jako je Izajáš 40 a dále. Vyhlížel den, kdy válčení a ztrestání Izraele bude minulostí a Bůh ‚potěší svůj lid‘.“²⁰⁰ Je veden Duchem svatým do chrámu právě v tu chvíli (L 2,27), kdy Maria s Josefem přinášejí malého Ježíše. Pro Marii to byla jistě velká událost jejího života, když poprvé přinášela svého syna do domu jeho Otce. Setkání Simeona s Ježíšem probíhá v „režii“ Ducha svatého (L 2,25.26.27).²⁰¹

V **L 2,29-35** zaznívá nejdříve Simeonův chvalozpěv (L 2,29-32), poté reakce Ježíšových rodičů (L 2,33) a Simeonova slova o Ježíšovi (L 2,34) a o Marii (L 2,35). Simeonův chvalozpěv (L 2,29-32) je plný lásky, která tryská ze srdce, které pevně věří Bohu. Není to smutná píseň na rozloučení se životem, ale slavnostní pozdrav, že Boží Slovo je v malém Ježíši dovedeno v jeho plnosti. Tento chvalozpěv, nazývaný také *Nunc Dimittis* (podle počátečních slov hymnu v latinském překladu *Vulgáty*) je píseň univerzální spásy. Simeon miloval Boha a nyní jej může držet v náruči. Je plný radosti a ta ho zbavuje strachu a nejistoty. Není zatrpklým starcem, ale je naplněn pokojem, který se odráží z právě prožívané chvíle. Může v klidu zemřít, Bůh připravil spasení před očima všech lidí, není to tedy nic tajného. Pro Marii i pro Josefa tato zvláštní slova o Ježíši vyvolala velký údiv, tak jak nám to Lukáš popsal (L 2,34) a to z toho důvodu, že o pohaních se mluvilo jen pohrdlivě a nyní slyší v chrámě, kde se pečlivě udržovala náboženská pozice Izraele, že jejich syn bude Spasitelem nejen Izraele, ale i pohanů.²⁰² Simeon se obrací k Marii a říká slova, která nejprve odkazují k dítěti (L 2,34) a potom k ní (L 2,35). Dítě bude znamením rozporu, protože někteří v Izraeli jej přijmou, od ostatních bude odmítnut. Dvojí, odlišný výsledek závisí na reakci přijetí nebo zamítnutí spásitelského mandátu. Toto Simeonovo pozitivní požehnání je ale přerušeno už ne pozitivními slovy k jeho matce. Jako první předvídá soucítění Ježíšovy matky v souvislosti s Ježíšovým, mesiášským,

²⁰⁰ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, str. 45.

²⁰¹ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 106.

²⁰² Srov. G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, str. 205.

krutým osudem.²⁰³ „Marie je zde, stejně jako v Magnificat, představena jako zosobnění lidu Izraele. Izrael bude rozdělen, a tak Mariinu duši pronikne meč.“²⁰⁴ Simeonovo proroctví lze chápat jako bolest matky nad bolestí syna (J 19,25-27), ale také jako bolest nad nepochopením syna (L 2,49).²⁰⁵ Poslání Mesiáše má tak obrovské důsledky pro Marii, která jako matka je se svým synem úzce spjata. Její duši, sídlo emocí a pocitů bude zasaženo krutou ránou. „Podstatné jméno psyché (,duše‘) může také znamenat ,život‘.“²⁰⁶ Simeon prorokuje, že Maria bude hluboce zraněná a hned vysvětluje proč: „aby vyšlo najevo myšlení mnoha srdcí“ (L 2,35). Ježíšova matka bude sdílet synův úděl, bude mu v životě „nablízku“, bude ho doprovázet na jeho životní cestě celým svým srdcem. Lukáš zde Marii představuje jako příklad Ježíšových učedníků, kteří ho budou následovat na jeho cestách. Simeonovo proroctví zakrátko poprvé nabude konkrétní podoby. Nejen Maria, ale také ostatní matky v Betlémě poznají smýšlení Herodova srdce, když nechá povraždit chlapce v Betlémě. Maria ze Simeonových slov tuší, že pro vykoupění Izraele bude muset její syn mnohé vytrpět.

Ježíšova matka plně nerozumí, ale opět se podřizuje Boží vůli. Ví, že Bůh všechno řídí. Jistě, když pak později uvažovala nad událostí v chrámu, ani tedy neztrácela naději a nezoufala. Možná i z toho důvodu, že po bolestném Simeonově závěru přichází prorokyně Anna, která již sděluje jen radostné předpovědi (L 2,36-38). Kdyby Anna přišla a prorokovala jako první a teprve potom přišel se svým proroctvím Simeon, situace z Mariina pohledu by byla pesimističtější, protože by se dalo předpokládat, že druhé proroctví zpochybňuje první. Ale Anna přichází až po Simeonovi a utvrzuje v tom, že Izrael bude zachráněn a vykoupen.²⁰⁷ Označení Anny jako „prorokyně“ (L 2,36) charakterizuje její slova jako způsobená Duchem svatým.

Závěrečnými verši L 2,39-40 se uzavírá cyklus příběhů týkajících

²⁰³ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 107.

²⁰⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 78.

²⁰⁵ Srov. S. GRASSO, tamtéž, str. 108. Srov. také P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 71.

²⁰⁶ L. T. JOHNSON, tamtéž, str. 77.

²⁰⁷ Více D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, str. 47-48.

se Ježíšova narození. Maria s Ježíšem a s Josefem putují z Jeruzaléma zpět do Nazareta. Všemocný Bůh naplňuje svého syna svou milostí (*charis*) a moudrostí (*sofia*), díky kterým se pomalu rozvíjí a působí Boží synovství.²⁰⁸

4.4.3. Shrnutí

Celé vyprávění L 2,21-40 by se dalo nazvat jako mezigenerační setkání. Po příběhu o andělském zvěstování, navštívení Alžběty a v příběhu o Ježíšově narození, máme možnost se v těchto verších znovu setkat s Marií, Ježíšovou matkou. Po udivujícím a prvním radostném Simeonově chvalozpěvu (L 2,29-32), je Maria v zápětí zasažena Simeonovým proroctvím (L 2,35), kterému předchází v L 2,34 jeho gesto požehnání a jeho výrok o dítěti. Simeonova slova jistě Marii provázela celý její život. S Ježíšovým věkem možná přímo úměrně rostla i její bolest, protože často ve Starém zákoně četla, nebo v synagóze slýchala o tom, že Mesiáš bude mnoho trpět. Jaký meč bolesti asi pronikal duší Ježíšovy matky při slovech proroka Izajáše, jak bude vypadat trpící Spasitel?²⁰⁹ Maria v L 2,35 je představena jako spolutrpitek, protože je jako matka spojena se synem zvláštním poutem a proto bolest synova je zároveň bolestí její. Na základě dvojího výkladu metafory meče, je však Maria přestavena i jako matka bolesti (lat. mater dolorosa), tak bude později v dějinách církve nazvána.²¹⁰

4.5. Nalezení Ježíše v chrámě, L 2,41-52

V tomto posledním příběhu, popisující Ježíšovo dětství, Lukáš nechává naposledy promlouvat Ježíšovu matku a naopak poprvé zde promlouvá Ježíš. Je to jediný příběh, který spojuje Ježíšovo dětství s jeho veřejným působením. Lukáš zde opět prezentuje svou vlastní látku.

²⁰⁸ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 39.

²⁰⁹ Srov. Iz 52,14: „Jak mnozí strnuli úděsem nad tebou! Jeho vzezření bylo tak znetvořené, že nebyl podoben člověku, jeho vzhled takový, že nebyl podoben lidem.“ Dále Iz 53,3: „Byl v opovržení, kdekdo se ho zřekl, muž plný bolesti, zkoušený nemocemi, jako ten, před nímž si člověk zakryje tvář, tak opovržený, že jsme si ho nevážili.“

²¹⁰ Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 71.

⁴¹*Každý rok chodívali jeho rodiče o velikonočních svátcích do Jeruzaléma.*

⁴²*Také když mu bylo dvanáct let, šli tam, jak bylo o svátcích obyčejem.*

⁴³*A když v těch dnech všechno vykonali a vraceli se domů, zůstal chlapec Ježíš v Jeruzalémě, aniž to jeho rodiče věděli.* ⁴⁴*Protože se domnívali, že je někde s ostatními poutníky, ušli den cesty a pak jej hledali mezi svými příbuznými a známými.*

⁴⁵*Když ho nenalezli, vrátili se a hledali ho v Jeruzalémě.* ⁴⁶*Po třech dnech jej našli v chrámě, jak sedí mezi učiteli, naslouchá a dává jim otázky.*

⁴⁷*Všichni, kteří ho slyšeli, divili se, rozumností jeho odpovědí.* ⁴⁸*Když ho rodiče spatřili, užasli a jeho matka mu řekla: „Synu, co jsi nám to udělal? Hle, tvůj otec a já jsme tě s úzkostí hledali.“* ⁴⁹*On jim řekl: „Jak to, že jste mě hledali, což jste nevěděli, že musím být tam, kde jde o věc mého Otce?“*

⁵⁰*Ale oni jeho slovu neporozuměli.* ⁵¹*Pak se s nimi vrátil do Nazareta a poslouchal je. Jeho matka uchovávala to vše ve svém srdci.* ⁵²*A Ježíš prospíval na duchu i na těle a byl milý Bohu i lidem.* ²¹¹

4.5.1. Struktura textu

Perikopa o nalezení Ježíše v chrámě nemohla vzniknout úplně odděleně od základního vyprávění o Ježíšově dětství. Vyplývá to z ústřední role motivu chrámu, který se váže na vyprávění představení nebo uvedení Ježíše (srov. L 2,21-39) a pod různými aspekty ho odráží. Ústředním bodem celého úryvku jsou verše **L 2,48-50**. Řečnická otázka, na „jeho otce“, staví Ježíše do postavení, kde nemohl poslouchat nikoho jiného než Boha. Zde tituly Spasitel, Mesiáš, Pán, Mistr, nacházejí definitivně platné naplnění. Předchází jim verše **L 2,41-47**, které vyprávějí o poslušnosti Marie a Josefa v dodržování zákona Páně. Naše pozornost se však bude opět orientovat na Marii, a proto jsou pro nás důležité verše v **L 2,51-52**, kde máme předposlední zmínku v Lukášově evangeliu o Ježíšově matce.²¹² Toto vyprávění nám nabízí pouze evangelista Lukáš.

²¹¹ Bible, NZ, str. 62.

²¹² Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 165.

4.5.2. Výklad textu

Lukáš nás v **L 2,41-47** upozorňuje na skutečnost, že Maria s Josefem žili podle Božího zákona. Pravidelně každoročně, jak to Lukáš zdůrazňuje, se účastnili slavení velikonočních svátků v Jeruzalémě.²¹³ Evangelista nepopisuje průběh slavení velikonočních svátků v Jeruzalémě, ale jeho pozornost se hned obrací na události, které se udály při zpáteční cestě. Upřesněním Ježíšova věku, 12 let, by mohla být zdůrazněna skutečnost, že Ježíš mohl být zralý k náboženské odpovědnosti jako každý jiný dospělý člověk. V Jeruzalémě zůstal z vlastní vůle, ne proto, že by ho tam rodiče zapomněli. Ti předpokládali, že malý Ježíš jde v průvodu mezi ostatními příbuznými.²¹⁴ Když shledali, že tomu tak není, vydali se zpět do Jeruzaléma a tam ho tři dny²¹⁵ hledali. Poté ho našli (narážka na L 24,7), jak diskutuje s učiteli zákona o Božím slově a všechny udivuje svými odpověďmi.

Všimněme si Mariiny reakce v **L 2,48-50**. Nereaguje zbrkle, zlostně ani vyčítavě „aby mu vstupovala do svědomí“. Spolu s Josefem nejdříve žasne nad situací, které byli svědkem. Jejich dítě je středem pozornosti a vykládá Boží slovo. „Výraz *existēmi* Lukáš rád používá k popisu různých silně emocionálních reakcí, jako v L 8,56; L 24,12; Sk 2,7.21; 8,9.11.13; 9,21; 10,45; 12,16.“²¹⁶ Potom se teprve táže syna po důvodu „zdanlivé“ neposlušnosti. Ježíš však reaguje protiotázkou, která je možná zarazila více než prvotní dojem z jeho nalezení v chrámě, protože Marii „doslova“ poučuje (L 2,49). Toto „poučování“ Lukáš často používá, na rozdíl od ostatních synoptických evangelistů, v souvislosti s Ježíšem a jeho naplňováním Boží vůle ve vztahu k jeho utrpení, smrti a vzkříšení (srov. L 4,43; 9,22; 11,42; 12,12; 13,14.16.33; 15,32; 17,25; 18,1; 19,5; 21,9; 22,7.37; 24,7.26.44).²¹⁷ Řecký výraz *en tois tou patros mou dei sinat me* má více významů. Může se překládat jako „být v domě mého Otce“ nebo „pokud jde o záležitosti mého Otce“, „kde jde o mého Otce“, nebo také „to,

²¹³ Velikonoce, svátky stánků a Letnice, tvořily trojici poutních svátků, kvůli kterým židé putovali do Jeruzaléma (srov. Dt 16,16; Ex 23,14-15).

²¹⁴ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 113. Srov. také G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, str. 229-233.

²¹⁵ Srov. Ve SZ (Jz 2,16; 2 Kr 20,8; 2 Mak 5,14). V NZ (J 2,1; Sk 9,9; Sk 25,1 a Sk 28,7.12.17).

²¹⁶ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 80.

²¹⁷ Srov. S. GRASSO, *tamtéž*, str. 114.

co patří mému Otci“.²¹⁸ Lze jej tedy chápat jako záměr, stejně tak jako ve smyslu prostorovém. Ježíš i přes svůj mladý věk ví, kdo je a ví, co je jeho povinností. Nelze tedy tedy mluvit o nějaké výslovné „neposlušnosti“. Ježíš poprvé, jako dvanáctiletý, promlouvá prostřednictvím Lukášova evangelia. Jeho první slova patří jeho nejbližším, jeho matce a Josefovi, kterého Maria nazývá jeho otcem (L 2,48). Ježíš ji však vzápětí opravuje: „Jak to, že jste mě hledali, což jste nevěděli, že musím být tam, kde jde o věc mého Otce?“ (L 2,49). Svou otázkou staví do protikladu Otce nebeského s otcem pozemským. Marii jeho slova určitým způsobem raní, protože jim nerozumí.²¹⁹ Maria si dává do souvislosti události, které se v posledních třech dnech odehrály. Její syn je Syn Boží a jeho Otec, Bůh si přál, aby byl v tomto okamžiku, na tomto místě a on jen plní Boží, Otcovu vůli. Ježíš tak vlastně „smiřoval“ napětí, které může vzniknout mezi povinnostmi vůči lidem a službou Bohu.²²⁰

L 2,51-52 mluví o Marii, která plně nerozumí, ale uchovává vše ve svém srdci, stejně jako když za ní poprvé přišel anděl Gabriel, také nerozuměla, ale přemýšlela nad tím, co jí řekl. Potom u jesliček, když přišli pastýři, opět vše zvažuje ve skrytosti svého srdce a stejná reakce v chrámě při setkání se Simeonem. Postupně s tím, jak Ježíš roste, Maria poznává, že její Syn se cítí být více vázán poslušností vůči Bohu, svému Otci. Absence jakéhokoliv konkrétního údaje o uskutečňování poslušnosti v L 2,51: „Pak se s nimi vrátil do Nazareta a poslouchal je“, naznačuje, že se Ježíš, Boží Syn, jako každý jiný člověk, podřídil danému rodinnému řádu. Lukáš uzavírá příběh o Ježíšově dětství zprávou o tom, že Ježíš rostl jak po stránce mravní, tak i intelektuální k oblibě u Boha i u lidí.

²¹⁸ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 114.

²¹⁹ U Lukáše se často setkáváme s tím, že Ježíš je nepochopen u svých nejbližších, např. L 8,10; 18,34; L 24,45.

²²⁰ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, str. 170-172. Srov. také G. RAVASI, *I volti di Maria nella Bibbia*, str. 229-233.

4.5.3. Shrnutí

Tento Lukášův příběh z Ježíšova dětství je v evangeliích ojedinělý, nejen po obsahové stránce, kdy vyplňuje mezeru mezi dětstvím a dospělostí, ale i z hlediska literárního. Ve středověké náboženské literatuře totiž šlo o scénu nezvyklou, kdy děj je popsán zkratkovitě, avšak s velkou psychologickou pronikavostí. Díky Lukášovi můžeme nahlížet do rodinného dramatu svaté rodiny. Rodiče trpí ztrátou Ježíše v době velikonočních svátků, usilovně ho hledají a až jej naleznou, jeho slova jakoby vůči nim vyjadřovala určitý odstup. Doslova způsobila zmatek v oblasti lidských citů u Marie i Josefa, protože užasli (L 2,48) a nerozuměli (L 2,50). I když už ze slov anděla, Zachariáše i prorokyně Anny věděli o zvláštní identitě a zvláštním poslání dítěte, přesto situace v chrámě v nich vyvolává úžas. Prostřednictvím Lukáše, Ježíš poprvé promlouvá a jeho slova patří jeho Otci, stejně tak, jako jeho slova poslední, jak je známe z dalšího Lukášova vyprávění (srov. L 23,46). Maria, další zkušenost uchovává ve svém srdci. Skrze meditaci, prostřednictvím víry a daru moudrosti pomalu začne pronikat do tajemství svého Syna. Lukáš nám znovu předkládá Marii jako vzor. Maria čemu nerozumí, to neodmítá, ale stává se to pro ni předmětem trvalé úvahy.²²¹

4.6. O zvolání jedné ženy ze zástupu, L 11,27-28

„²⁷Když toto mluvil, zvolala jedna žena ze zástupu: ‚Blaze té, která tě zrodila a odkojila!‘²⁸Ale on řekl: ‚Blaze těm, kteří slyší Boží slovo a zachovávají je.‘“²²²

4.6.1. Kontext a struktura textu

Epizoda se odehrává během Ježíšovy cesty do Jeruzaléma (L 9,51-19,27). Kontext dvojího blahoslavenství je dán Ježíšovou promluvou, kdy poté, co se pustil do ostré polemiky s těmi, kteří ho obvinili z provádění exorcismů jménem

²²¹ Srov. P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 71.

²²² *Bible, NZ*, str. 74.

Belzebula (L 11,14-23), pronáší řeč o nečistém duchu (L 11,24-26). Potom následuje text „O zvolání jedné ženy ze zástupu“, který je předmětem našeho zájmu (L 11,27-28). Po něm následuje perikopa „Znamení proroka Jonáše“ (L 11,29-32). Když Ježíš pronáší řeč (L 11,27a) jedna žena z davu se na něho obrací se slovy o blahoslavenství (L 11,27b). Ježíšova řeč je paralelní s řečí ženy. Odpovídá na její zvolání (L 11,27) jinými slovy o blahoslavenství (L 11,28). Zatímco první slova o blahoslavenství jsou obrácena k Ježíši, ale týkají se jeho matky, která ho vychovala, druhé blahoslavenství, vyslovené Ježíšem, je směřováno ke všem, kdo mu naslouchají a dodržují jeho slova.²²³

4.6.2. Výklad textu

Z počátku se zdá, že chvála pocházející od jedné ženy z davu, která chválí Ježíšův rodinný původ, byla ve sporu o Belzebulovi naprosto kladnou reakcí, na rozdíl od odmítnutí Ježíše jeho odpůrci. Jenže Ježíšova odpověď ukazuje, že rozvíjené téma v tomto vyprávění, na jeho cestě do Jeruzaléma, je nejdůležitější. Ježíš, je prorok, který říká Boží slovo. Nestačí mu vzdát chválu tím, že chválíme jeho matku. Odpovědí, na jeho slova není obdiv, ale změna smýšlení v tom smyslu, že člověk, který Boží slovo slyší, se ho také snaží zachovávat.

Ježíšova slova vyprovokují ženu v davu k hlasitému výkřiku v **L 11,27**. Formy blaženosti v biblické tradici i v antickém světě popisují tento stav jako stav štěstí a pohody. Při naslouchání Ježíšovým slovům žena usuzuje, že jeho matka musí být šťastná a musí mít radost z takového syna, protože jej nosila ve svém lůně. Je to myšlenka, se kterou jsme se setkali již v L 1,28, kde je Maria nazývána nejen „milostiplná“ (srov. L 1,42), ale také „požehnaná mezi všemi ženami“ (L 1,42). Nicméně na toto prohlášení, které potvrzuje postavení Marie, odpovídá Ježíš jiným blahoslavenstvím, kterému přikládá větší význam v žebříčku hodnot. V **L 11,28** Ježíš nepopírá slova o blahoslavenství,²²⁴

²²³ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, II. díl, str. 240.

²²⁴ Řecké přídavné jméno *makarios* „blažený, blahoslavený“, které se v Novém zákoně vyskytuje 50krát, označuje stav blaha a štěstí (srov. např. Mt 5,3-11; L 1,45; L 6,20-22, J 20,29; 1 P(t) 3,14; Zj 14,13).

připisované jeho matce, ale předkládá stav štěstí, který je ještě vyšší a je dán těm, kdo „poslouchají slovo Boží a snaží se podle něho žít“. Výraz tak patří do teologického rámce Lukášova evangelia, ve kterém nejen trvá na naslouchání slovu, ale také na jeho dodržování a poslušnosti vůči němu.²²⁵

4.6.3. Shrnutí

Tato krátká událost popisovaná ve dvou verších je chválou Marie jako tělesné matky Ježíšovy a zároveň chválou samotného Ježíše. Semité se vyhýbali, ať už v kritice nebo ve chvále obracet se přímo na člověka, kterého se kritika nebo chvála týkala. Používali výrazy např. „synové i synové synů“, „rodiče a jejich předci“ atd. Proto i tato neznámá žena nechválí Ježíše přímo, ale prostřednictvím jeho matky. Tyto verše na jedné straně tedy realisticky zdůrazňují fyzické mateřské atributy a velebí matku, na druhé straně zároveň referují o samotném Ježíši. Z ženiných slov je jasné, že Ježíš nacházel souhlas u prostého lidu,²²⁶ přestože byl ze strany oficiálních představitelů odmítán. O to více je Ježíšova reakce překvapivá. Odvádí velebící pohled od své osoby, neříká, že žena nemá pravdu, ale opravuje ji. Dává najevo, co je tím rozhodujícím prvkem. Rozhodující není tělesná příbuznost, ale příbuznost duchovní. Tělesná příbuznost s Kristem nikoho nezachrání. Důležitý je Bůh, který dává smysl našemu životu a ve kterém naše existence nachází naplnění. Pravé blaženosti se dosahuje uposlechnutím Božího slova. Zdánlivý protiklad mezi naslouchajícími a Ježíšovou matkou se vyřeší, když se uzná, že je třeba, aby člověk byl poslušný a plný víry jako Maria.²²⁷ Marie se Ježíšova slova o blahoslavenství týkají v první řadě.²²⁸

Pokud jde o použití výrazu ve SZ a NZ, viz L. TICHÝ, „Blahoslavenství Matoušova horského kázání“ *Studia Theologica*, ročník III, číslo 2, 2001, str. 5-6.

²²⁵ Srov. J. ERNST, *Il vangelo secondo Luca*, II. díl, str. 240-241. Srov. také, L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 206-207.

²²⁶ „Osobnost Kristova působila nevyjádřitelným dojmem na lid, nemocné a hříšníky. Tak působil i svým tělesným zjevem; měl jistě i pevné zdraví.“ P. ŠKRABAL, *Nový zákon*, str. 119.

²²⁷ Srov. S. GRASSO, *Luca*, str. 533-534. Srov. také G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca, Commento esegetico e teologico*, str. 443.

²²⁸ „Beze vší pochyby je Maria hodna tohoto blahořečení již proto, že se stala pro svého syna matkou podle těla, (,Blahoslavený život, který tě nosil, a prsy, které tě kojily‘) ale také a především proto, že již při zvěstování přijala Boží slovo, že tomu slovu uvěřila, že uposlechla Boha, poněvadž to slovo ,uchovávala v srdci a rozvažovala o tom‘ (srov. Lk 1,38-45; 2,19.51) a celým svým životem je plnila. Můžeme proto tvrdit, že Ježíšem vyslovené blahořečení přes všechno zdání neodporuje blahořečení, které

5. Závěr

Jak už jsme si stanovili v Úvodu této práce (v kap. 1.1.), naším úkolem bylo shromáždit a uspořádat všechny údaje z Lukášova evangelia, které se týkají Marie, Ježíšovy matky.

V první kapitole jsme si vymezili předmět práce a její cíl. Seznámili jsme se s literaturou, kterou jsme při zpracování použili a také s metodou a strukturou práce.

Ve druhé kapitole, kterou jsme nazvali Lukášovo evangelium, jsme si ve stručnosti připomněli základní údaje týkající se autora, adresáta, místa a doby sepsání evangelia. Prostřednictvím strukturálního uspořádání evangelia jsme se seznámili s jeho stavbou a obsahem. V kapitole teologické poselství jsme upozornili na stěžejní teologická témata tohoto evangelia.

Aby náš obraz o Marii byl ucelený, ve třetí kapitole jsme postupně prošli všechna místa v NZ, která o ní svědčí. Ještě před tím jsme si „něco málo“ řekli o původu a významu jejího jména a seznámili jsme se i s dalšími nositelkami tohoto jména v PS. Nejstarší zmínku v NZ o Ježíšově matce nám poskytuje apoštol Pavel. Jeho svědectví (v Ga 4,4), i když se o Marii zmiňuje jen nepřímě, dokazuje její Boží mateřství. „Sylogismus zní zcela prostě: 1) v plnosti času byl poslán Boží Syn do světa; 2) toto poslání začal narozením z jedné ženy; 3) tato žena je tedy Bohorodičkou.”²²⁹ Z Markova vyprávění jsme poznali, že Maria dobře věděla a na „vlastní kůži“ zakusila, jaké to je být mezi těmi, kteří v Ježíše nevěří. Když jsme procházeli Matoušovo evangelium (Matouš nám poskytl více událostí z Mariina života než evangelista Marek), postupně jsme nahlíželi do života Ježíšovy matky a poznávali těžkosti i radosti. Z Matoušova vyprávění jsme se nedověděli nic z toho, co Maria cítila, o čem uvažovala nebo co řekla. Matouš nám představuje Marii jako matku „Spasitele“ (Mt 1,21) a matku

vyslovila neznámá žena, nýbrž že obojí se setkává v osobě Matky a Panny, která se sama označila za ‚služebnici Pána‘ (Lk 1,38). Je-li pravda, že ‚ji budou blahoslavit všechna pokolení‘ (srov. Lk 1,48), můžeme říci, že ona nejmenovaná žena je první, která nevědomky potvrzuje prorocký verš z Mariina Magnificat a sama zahajuje Magnificat všech věků.“ JAN PAVEL II., *Redemptoris Mater - O blahoslavené Panně Marii v životě putující církve* z 25. března 1987, I. kapitola, článek 20, str. 16.

²²⁹ P. MAREČEK, „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta, Plnost člověka a jádro církve*, str. 63.

„Emanuele“ (Mt 1,23). Klade důraz na její úlohu v dějinách spásy. Mariina služba pro Boží lid je jedinečná, protože Bůh skrze Ni daruje lidem toho, který zachrání svůj lid. Z kapitol Mt 1-2, které nám vypráví o Ježíši jako o Mesiáši, pocházejícím z Davidova rodu, je zřejmé, že vyprávění o panenském početí (matkou se stala skrze působení Ducha svatého, Mt 1,18.20) zastává především funkci christologické zvěsti. O Marii, v Lukášově evangeliu, ve třetí kapitole, jsme se zmínili jen ve stručnosti, abychom nepřerušili chronologický přehled. Ve Skutcích apoštolů je o Marii zmínka pouze na jednom místě (Sk 1,14). To však neznamená, že by po Ježíšově smrti a po jeho zmrtvýchvstání nebyla pro nás důležitá (Hodnotit důležitost podle množství by bylo stejně pošetilé, jako hodnotit knihu podle počtu stran. Víme, že nezáleží na počtu, ale na obsahu.). Bez Marie to nejde, to pochopili i apoštolové, a proto se společně s Ní modlili za seslání Ducha svatého. Maria zůstává s apoštoly, aby „sloužila“ Ježíši v těch, kteří mu patří tak, jak nám to popisuje evangelista Jan. Ten Marii nikdy nenazývá jejím jménem. Používá pro ni vždy označení „Ježíšova matka“ a dává tak najevo, že právě toto je pro ni nejvíce charakteristické. V jeho evangeliu se objevuje pouze 2krát a to vždy v souvislosti s učedníky. Poprvé je to na začátku evangelia při popisu zázraku v Káni (J 2,1-11), kde dává podnět k prvnímu Ježíšovu zázraku - znamení, kdy „učedníci v něho - Ježíše uvěřili“ (J 2,11). Podruhé je to na konci evangelia v souvislosti s milovaným učedníkem, kdy Maria spolu s ním má utvářet komunitu církve (J 19,25-27).

V poslední čtvrté kapitole jsme se snažili podat přehled a výklad perikop, ve kterých Lukáš píše o Marii, Ježíšově matce.

V perikopě „Předpověď Ježíšova narození“ (L 1,26-38) jsme se dověděli, že Maria se stává Božím nástrojem, protože Boží Syn se narodí skrze Ni. Bůh tím, že Mariino dítě je počato z Ducha svatého, bez přítomnosti biologického otce, zjevuje svou stvořitelskou moc. Z andělského pozdravu, kdy je nazvána „milostiplnou“ (L 1,28) je zřejmé v jakém vztahu se Maria nachází vůči Bohu. Bůh v ní našel zalíbení, obdařil ji milostí a přízní. Maria, úkol, který zahrnuje celé její bytí, přijímá. Z její pokorné odpovědi „jsem služebnice Páně“ (L 1,38) můžeme vypožorovat, jak Maria vyjadřuje svůj vztah vůči Bohu. Její „Já“

ustupuje do pozadí a plně se odevzdává do Boží vůle. Její rozhodnutí je zcela dobrovolné.

Při výkladu perikopy „Navštívení Alžběty“ (L 1,39-56) jsme mohli vypožorovat, jak situaci, ve které se Maria nachází, vidí druhá osoba, v našem případě, její příbuzná, Alžběta. Její prorocká řeč, pronesená z vnuknutí Ducha svatého (L 1,42-45) objasňuje smysl Mariiny situace. Alžběta, stejně jako anděl v (L 1,28) říká, jak vidí Marii Bůh, jaký vztah k Ní zaujímá. Podle Alžběty je Maria „požehnaná mezi všemi ženami“ (L 1,42). Toto zvolání je jak velebením Božího působení, tak i oslavou Marie, které prokazuje úctu, za to, že uposlechla Božímu slovu (L 1,38). Alžběta pak hodnotí též Mariino jednání: Ona je ta, která uvěřila, že se splní to, co jí bylo řečeno od Pána (L 1,45). Maria je ze své strany především charakterizovaná jako věřící. V Mariině chvalozpěvu - Magnificatu je zřetelné její hluboké „zakotvení“ v Božím slovu. Je to proslov o Bohu, který spojuje dohromady výpovědi o jeho jednání s historickými událostmi. Na začátku chvalozpěvu, který je plný radosti z Božího jednání mluví o sobě a o jejím vztahu k Bohu (L 1,46-48). Sama se pokorně nazývá „služebnicí“ (L 1,48) a pronáší prorockou řeč, týkající se jejího blahoslavenství (L 1,49). Tato prorocká řeč se stále vyplňuje a my jsme toho svědky i dnes. Maria zde byla představena, díky svým vlastnostem, jako vzor pokory, zbožnosti a odevzdanosti do vůle Boží.

V perikopě o Ježíšově narození (L 2,1-20) jsme se seznámili s postojem Marie, kdy „všechno v mysli zachovávala a rozvažovala o tom“ (L 2,19). Z toho je zřetelné, že Maria, na události, které se staly, neustále myslela, stále si je připomínala a snažila se správně vysvětlit jejich význam. Její život byl život z víry.

V následující perikopě, která vypráví o představení Ježíše v chrámě (L 2,21-40) je Maria, spolu s Josefem, vzorem v plnění povinností zákona (L 2,22-24). Slova, která slyšeli o Ježíši a nad kterými „byli plni údivu“ (L 2,33) nám naznačují, že Maria se musí neustále „učit“ v porozumění Božímu slovu. Zároveň je představena jako matka trpící a bolestná (L 2,35).

Již podruhé, tentokrát v perikopě Nalezení Ježíše v chrámě (L 2,41-52) se setkáváme s postojem Marie, kdy „vše uchovává ve svém srdci“ (L 2,51). Poprvé

jsme se s tímto postojem seznámili v L 2,19, který je součástí (L 2,1-20). Maria hned nerozumí slovům syna, proto je uchovává, aby později mohla o nich přemýšlet a mohla tak pochopit jejich pravý význam. Je představována jako vzor naslouchajícího člověka.

Poslední perikopu, kterou jsme rozebírali v souvislosti s Ježíšovou matkou Marií, je o zvolání jedné ženy ze zástupu (L 11,27-28). Maria v ní není „blahoslavená“ proto, že dostala od Boha jedinečný úkol stát se matkou Boží, ale proto, že tento úkol splnila, protože Boží slovo slyšela (L 1,28; L 1,30-33; L 1,35-37), věřila mu (L 1,45) a zachovávala ho (L 2,19.51).

V Lukášově evangeliu je Maria představena jako vzor na naší cestě k nebi (L 1,38; L 1,45; L 2,19.35.51). Evangelista zdůrazňuje její mateřství (L 2,21.33-34.48.51; L 8,19-20)²³⁰ a panenství (L 1,27; L 1,34), i když ho „nepodpírá“ odkazem na SZ, jako evangelista Matouš, který také obhajuje Mariino panenství a píše o tom, že je to naplnění Izajášova proroctví (Iz 7,14). V Lukášově evangeliu se přesvědčujeme, že kde je Maria, tam je i milost Ducha svatého (L 1,41).

Prostřednictvím Lukášova evangelia jsme Marii, Ježíšovu matku poznali ze tří úhlů pohledu. Poprvé jsme si ujasnili, jak se jeví Bohu, podruhé jak ji vidí Alžběta a potřetí, jak se Maria charakterizuje sama. Přesvědčili jsme se o tom, že Maria je v Božích očích „milostiplná“ (L 1,28), také proto, že je „neporušená panna“ (L 1,27.34). Jelikož je „snoubenkou Ducha svatého“ (L 1,35a) stává se „Matkou Mesiáše“ (L 1,31-33), „matkou Božího Syna“ (L 1,35b). Pro Alžbětu je Maria „požehnaná nade všechny ženy“ (L 1,42), je „matkou Pána“ (L 1,43) a je také „příkladně věřící“ (L 1,45). Alžběta tím, jak charakterizuje Marii, Ježíšovu matku, bychom mohli nazvat první mariánskou ctitelkou. Maria sama se nazývá „služebnicí Páně“ (L 1,38; 1,48). Stává se i „prorokyní“, když prorocky mluví, že bude „blahoslavená ode všech pokolení“ (1,48b). Pro nás se stává vzorem proto, že je „příkladně naslouchající“ (L 1, 29; L 2,19; L 2, 51b).

²³⁰ Titul „Ježíšova matka“, který Lukáš používal, je nejčastějším oslovením které se vyskytuje v celém NZ. V Matoušově evangeliu je to v Mt 1,18; Mt 2,11.13-14.50.21; Mt 12,46-47; Mt 13,55. V Markově evangeliu v Mk 3,31-32; Mk 6,3. Evangelista Jan ji tak tituluje v J 2,3.12; J 6,42; J 19,25-26). V Sk se s tímto oslovením setkáváme v Sk 1,14.

Z celého našeho bádání je zřejmé, že Lukášovou snahou bylo, přivést skrze Marii k Ježíši všechny, kteří budou jeho evangelium číst. Nelze mluvit o Ježíši, aniž bychom přitom nezavedli řeč na jeho matku Marii. Maria jej znala nejlépe, proto nás může k němu přivést. Někdo moudrý kdysi řekl:

„Kdo se dívá na Marii, toho oko se zastaví u Krista.

Kdo se blíží k Marii, dojde ke Kristu.

Kdo hledá Marii, nalézá Krista!“

Anotace

Jméno a příjmení: Drahomíra Janůšová

Název práce: Ježíšova matka v Lukášově evangeliu

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Počet stran: 75

Počet titulů použité literatury: 41

Klíčová slova: Ježíšova matka
Lukášovo evangelium
Lukáš
Maria

Diplomová práce poskytuje výklad všech textů, v Lukášově evangeliu, které se týkají Ježíšovy matky, Marie.

Seznamuje se základními údaji, které se týkají autora, adresáta, místa a doby sepsání Lukášova evangelia a s teologickým poselstvím evangelia. Dále se věnuje původu jména Marie a seznamuje s dalšími nositelkami tohoto jména ve SZ a NZ. Zabývá se texty NZ, které přímo, nebo i nepřímo mluví o Marii, Ježíšově matce. Nejdříve v Pavlových listech, potom v Markově, v Matoušově a Janově evangeliu a také ve Skutcích apoštolů. Především se ale zaměřuje na výklad textů v Lukášově evangeliu, ve kterých je zmínka o Ježíšově matce Marii. Jedná se o perikopy: Předpověď narození Ježíšova, L 1,26-38; Navštívení Alžběty, L 1,39-56; Ježíšovo narození, L 2,1-20; Představení Ježíše v chrámě, L 2,21-40; Nalezení Ježíše v chrámě, L 2,41-52; O zvolání jedné ženy ze zástupu, L 11,27-28.

Bibliografie

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. (včetně Deuterokanonických knih), 11. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 2005, ISBN 80-85810-37-9.

BROŽ, Jaroslav. „Panna Maria v janovských spisech“ in *Maria z Nazareta. Plnost člověka a jádro církve*, ed. J. Hojda, Svitavy: Trinitas, 2003, str. 75-90, ISBN 80-86036-91-X.

CANTALAMESSA, Raniero. *Maria, zrcadlo církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, ISBN 80-85527-80-4.

COGGI, Roberto. O. P. *La beata Vergine. Trattato di Mariologia*, Bologna: PDUL Edizioni Studio Domenicano, 2004, ISBN 88-7094-533-2.

Dokumenty II. Vatikánského koncilu. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113-089-3.

DONAHUE, John R. - HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, ISBN 80-7192-915-8.

DUQUESNE, Jacques. *Marie. Pohledy na život matky Ježíše Krista*, Praha, 2005, Nakladatelství Lidové Noviny, ISBN 80-7106-758-X.

ERNST, Josef. *Il vangelo secondo Luca*, I., II., Brescia: Morcelliana, 1990, ISBN 88-372-1239-9.

FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2007, ISBN 978-80-86949-39-0.

GOODING, David. *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994, ISBN 80-85495-04-X.

GRASSO, Santi. *Luca*, Roma: Borla Edizioni, 1999, ISBN 8826312737.

HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Matouše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, ISBN 80-7192-423-7.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Vyšehrad, 2003, ISBN 80-7021-725-1.

JAN PAVEL II. *Redemptoris Mater, O blahoslavení Panně Marii v životě putující církve*, z 25. března 1987, 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113-116-4.

- JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, ISBN 80-7192-560-8.
- Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113-132-6.
- KLIESCH, Klaus, *Skutky apoštolů*, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, ISBN 80-7192-287-2.
- LAURENTIN, René. *Pojednání o Panně Marii*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, Krystal OP, 2005, ISBN 80-7192-728-2.
- LÉON-DUFOUR, Xavier, aj. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, ISBN 80-200-1127-7.
- LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, ISBN 80-7192-219-6.
- MAREČEK, Petr. „Maria u synoptiků a v pavlovských listech“ in *Maria z Nazareta. Plnost člověka a jádro církve*, ed. J. Hojda, Svitavy: Trinitas, 2003, str. 62-74, ISBN 80-86036-91-X.
- MAREČEK, Petr. „Projev úcty mudrců. Výklad a poselství Mt 2,1-12“ *Studia Theologica*, ročník IX, číslo 2 [28], léto 2007, str. 18-38, ISSN-1211-7668.
- MAREČEK, Petr. „Rodokmen Ježíše Krista v Matoušově evangeliu (1,1-17)“ in *Sborník Katolické teologické fakulty*, sv. VI, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2004, str. 100-119, ISBN 80-246-0757-3.
- MAREČEK, Petr. *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP: 2007-2008, nepublikovaná skripta pro potřeby studentů, dostupné na: <http://www.portalcmtf.upol.cz/download.php>.
- MAREČEK, Petr. „Zázrak na svatbě v Káně. Počátek Ježíšových znamení (Jan 2,1-11)“ *Communio*, ročník 10, číslo 1, rok 2006, str. 86-100, ISSN-1211-7668.
- MEISNER, Joachim. *Úvahy o Panně Marii. Být takoví, jakými nás zamýšlel Bůh*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-7192-942-5.
- MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, ISBN 978-80-7192-991-8.
- MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, ISBN 80-7192-146-7.

- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl. 2. vyd. Praha: Edice Kalich, 1956, ISBN neuvedeno.
- Nový zákon*. Český liturgický překlad, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, ISBN 80-7192-328-1
- Nový zákon*. Z původního řeckého znění přeložil a vyložil Dr. Pavel Škrabal O. P., Olomouc: Krystal 1948, ISBN neuvedeno.
- O'DONNELL, Christopher. *O Panně Marii*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-7195-015-7.
- PAVEL VI. *Cultus Marialis, apoštolská exhortácia*. Dokumenty papežov. ©KBS 1997-2010 [cit. 2010-02-27]. Dostupné na: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103168>.
- POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický Úvod do Nového zákona*, Praha: Vyšehrad, 1993, ISBN 80-7021-052-4.
- POKORNÝ, Petr. *Vznešený Teofil, (Teologie Lukášova evangelia a Skutků apoštolských)*. 1. vyd. Třebenice: Mlýn, 1998, ISBN 80-902296-2-X.
- RAVASI, Gianfranco. *I volti di Maria nella Bibbia*, Torino: Ages Arti Grafiche, 2008, ISBN 8821559572.
- ROSSÉ, Gérard. *Il vangelo di Luca, Commento esegetico e teologico*, Roma: Citta Nuova, 2001, ISBN 8831136151.
- TICHÝ, Ladislav. „Blahoslavenství Matoušova horského kázání“ *Studia Theologica*, ročník III, číslo 2, 2001, str. 1-13, ISSN 1212-8570.
- TICHÝ, Ladislav. „Das lukanische, heute“ in *Acta. Universitatis Palackianae Olomucensis*, ed. L. Zajicová, volumen 4, Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, ISBN 80-244-0582-0.
- TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*, Olomouc: Jirí Burget, 2001, ISBN 80-902798-5-6.
- TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, 2. vyd., Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1992, ISBN 80-86036-79-0.

Pro zpracování diplomové práce byl použit program: Theophilos, verze 3.1.6, 2008.

Seznam zkratek

Biblické zkratky:

Označení biblických knih je převzato z *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. (včetně Deuterokanonických knih)*, 11. vyd., (Praha: Česká biblická společnost, 2005, SZ str. 9-10, NZ str. 4).

PS	Písmo svaté
SZ	Starý zákon
NZ	Nový zákon

Ostatní zkratky:

aj.	a jiné
ČEP	Český ekumenický překlad
čl.	článek
ev.	evangelium
hebr.	hebrejsky
kap.	kapitola
KKC	Katechismus katolické církve
např.	například
po Kr.	po Kristu
pol.	polovina
řec.	řecky
srov.	srovnej
str.	strana
sv.	svatý
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
vyd.	vydání